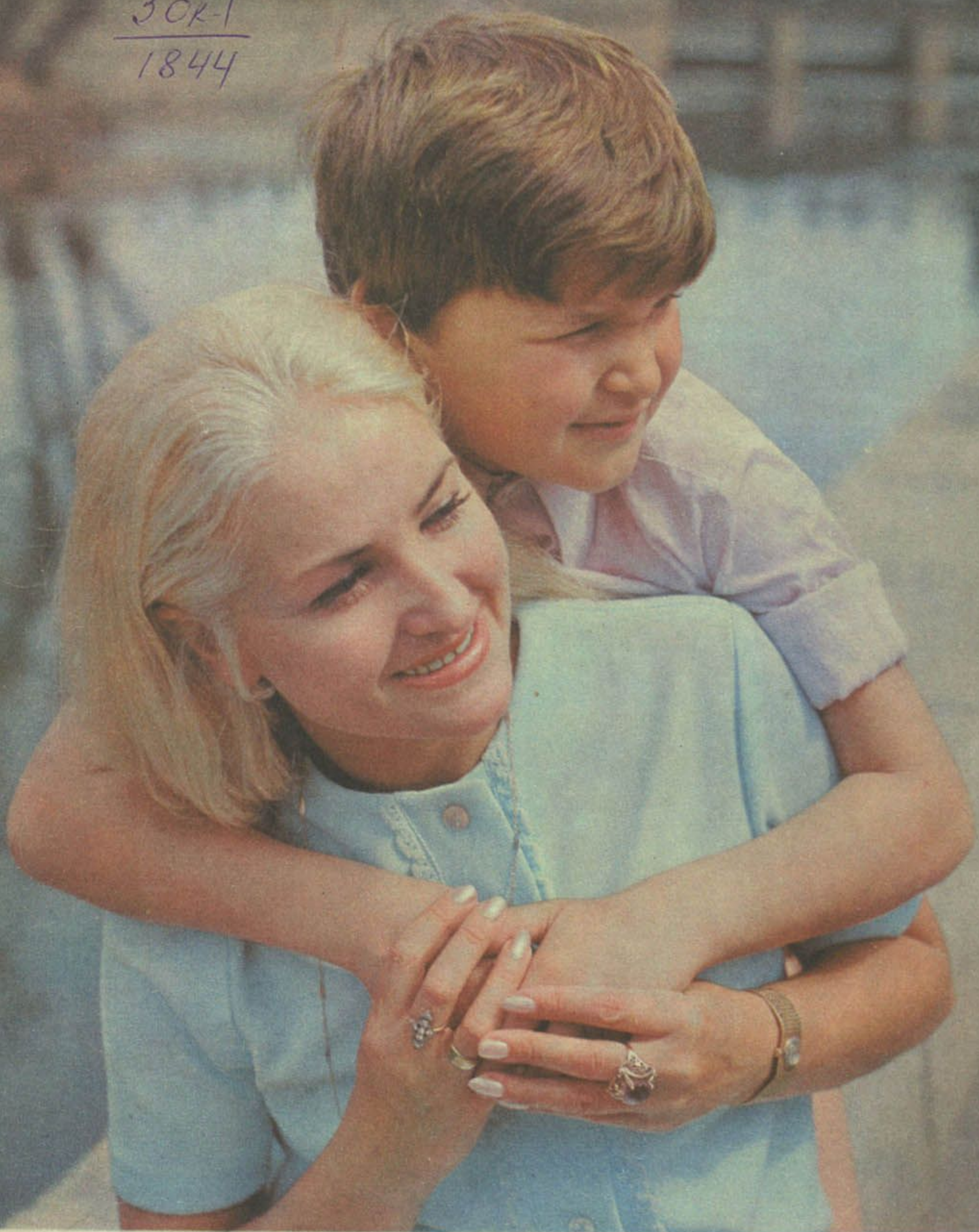

30K-1
1844

05
222679

**работніца
і сялянка**

9

1973

+ прылож.

Ніна Ждановіч—студэнтка IV курса Мінскага тэхналагічнага тэхнікума, будучы мадэльер-канструктар.

Фотарэпартаж «Мы вучымся шыць» аб рабоце навучэнцаў вучэбна-вытворчай майстэрні чытайце на 16-й старонцы нашага часопіса.

59

ПАД ЗНАКАМ СУЗОР'Я «ВЕДЫ»

Вераснёўская раніца. Бягуць у школу дзеці. Спяшаюцца на заняткі навучэнцы прафтэхвучылішчаў. Збіраюцца ў светлыя аўдыторыі студэнты. І вось ужо ў класах, кабінетах, аўдыторыях гучыць званок, ён кліча туды, дзе ярка ззяе сузор'е «Веды».

Веды... Яны, памножаныя на працу, увасабляюцца ў метал і будынкі, навуковыя адкрыцці і дарункі хлебных палеткаў, мудрыя кнігі і насмічныя караблі.

Веды... Асновы іх чалавек атрымлівае перш за ўсё ў школе.

Карэспандэнт «Работніца і сялянка» сустраўся з першым намеснікам міністра асветы БССР Ганнай Іванаўнай Канцавай і папрасіў яе раскажаць аб галоўных асаблівасцях сёлета навучнага года.

«Работніца і сялянка»: — Ганна Іванаўна, скажыце, калі ласка, чым характэрны новы навучны год?

Г. І. Канцавая: — Я б назвала яго адказным этапам у выкананні задання XXIV з'езда КПСС па завяршэнню пераходу да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі. Дзякуючы намаганням партыйных, дзяржаўных органаў, органаў асветы сёлета ў нашай рэспубліцы 91 працэнт выпускнікоў восьмых класаў дзённых школ прадаўжаюць вучобу ў навучных установах, якія даюць сярэднюю адукацыю.

І яшчэ. Для савецкай школы гэты год будзе вельмі памятным: Вярхоўны Савет СССР зацвердзіў Асновы заканадаўства Саюза ССР, саюзных рэспублік аб народнай асвете; новыя гарызонты адкрывае перад намі і пастанова ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР «Аб мерах па далейшаму палепшэнню ўмоў работы сельскай агульнаадукацыйнай школы».

«Работніца і сялянка»: — Вядома, што тым ці іншым відам навучання ў рэспубліцы ахоплены кожны трэці чалавек. Якая доля тут належыць школе?

Г. І. Канцавая: — Вельмі вялікая. Сёлета ў нас працуе каля дзесяці тысяч агульнаадукацыйных школ, у тым ліку больш за восем тысяч — сельскіх. Кожны дзень на заняткі прыходзяць 1 мільён 858 тысяч вучняў. Першы раз у першы клас мамы і таты прывялі амаль 153 тысячы дзяцей. Многіх — у новыя школьныя будынкі. Да пачатку навучнага года пабудаваны 62 школы на 37 тысяч месц, з іх 39 — на сяле. Асаблівы наш клопат — і пра вячэрнія школы для працуючай моладзі.

«Работніца і сялянка»: — А якія перспектывы развіцця школьнай сеткі, у прыватнасці сельскай?

Г. І. Канцавая: — Яны вызначаны ў апошняй пастанове ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР аб сельскай школе. Гэта будаўніцтва новых тыпавых школьных памяшканняў, інтэрнатаў для вучняў, жылых дамоў для настаўнікаў, умацаванне вучэбна-матэрыяльнай базы школ. У рэспубліцы намечана ў наступным годзе пабудаваць 127 сельскіх школ на 47 тысяч месц, у 1975-м — на 50 тысяч месц, а за 1976 — 1980 гады — на 275 тысяч месц.

Педагагічныя калектывы імкнуцца ўзняць на новую ступень якасць усяго вучэбна-выхаваўчага працэсу, настойліва працуюць над фарміраваннем марксісцка-ленінскага светапогляду і камуністычнай маралі вучняў. Удасканалваецца працоўнае выхаванне. Мінным летам у нас дзейнічала больш як 900 лагераў працы і адпачынку для старшакласнікаў. Сельскія хлопчыкі і дзяўчынкі з вялікай цікавасцю вывучаюць аўтасправу, трактары, сельгасмашыны. У мінулым навучным годзе ў 200 сельскіх школах было ўведзена вывучэнне трактара, сёлета — яшчэ дадаткова ў 100 школах.

«Работніца і сялянка»: — Ганна Іванаўна, у рэдакцыю часопіса зрэдку прыходзяць пісьмы, у якіх сельскія жыхары пішуць, што была ў вёсцы маленькая школа, а яе чамусьці закрылі...

Г. І. Канцавая: — Больш дакладна, не закрылі, а перавялі ў суседнюю школу. Так, у апошнія гады органы народнай асветы праводзяць вялікую работу па рацыяналізацыі школьнай сеткі. Справа ў тым, што ў рэспубліцы яшчэ шмат малакамплектных школ. Скажам, пачатковая школа, у трох класах якой толькі 10 вучняў і вучыць іх адзін настаўнік. Хіба можа быць эфектыўнай такая вучоба? Таму і перадаем такія класы ў бліжэйшыя васьмігадовыя і сярэднія школы, дзе ёсць усе ўмовы для сучаснага навучання і выхавання.

«Работніца і сялянка»: — І робіце гэта паступова?

Г. І. Канцавая: — Не толькі паступова, але і з улікам усіх акалічнасцей у кожным канкрэтным выпадку. Бо патрэбны і інтэрнаты, і арганізаваны падвоз дзяцей у школу і назад, як робяць гэта, напрыклад, у калгасе імя Кірава Слуцкага раёна, дзе ёсць спецыяльны аўтобус. Словам, тут вялікая адказнасць кладзецца на мясцовыя ўлады, кіраўнікоў школ і гаспадарак, на грамадскія арганізацыі, у тым ліку і жаночыя саветы.

«Работніца і сялянка»: — Раскажыце, калі ласка, аб навучанні па новых праграмах і падручніках.

Г. І. Канцавая: — Ва ўмовах развітага сацыялізму і навукова-тэхнічнай рэвалюцыі значна павышаюцца патрабаванні да культурнага і агульнаадукацыйнага ўзроўню ўсіх савецкіх людзей. Таму пераход на новыя праграмы і падручнікі мае на мэце ўкараненне прагрэсіўных ме-

Г. І. Канцавая.

тадаў навучання і выхавання, якія актывізуюць разумовую дзейнасць школьнікаў. Школа павінна не толькі даць вучням суму ведаў, але і прывіць ім прагу да вучобы, патрэбнасць у ведах. Такая работа вядзецца ўжо з першага класа. Дарэчы, усе першакласнікі сёлета пачалі вучобу па стабільных падручніках, у ходзе падрыхтоўкі якіх улічаны пажаданні, рэкамендацыі, заўвагі вучоных, педагагічнай грамадскасці, бацькоў.

«Работніца і сялянка»: — А як наогул школьнікі забяспечаны падручнікамі?

Г. І. Канцавая: — Падручнікаў дастаткова. Гандаль імі быў наладжан праз школы. Тут жа да паслуг вучняў створаны абменны і бібліятэчны фонды. Наша выдавецтва «Народная асвета» за апошні час выпусціла каля ста назваў падручнікаў.

«Работніца і сялянка»: — Хацелася б, Ганна Іванаўна, пачуць расказ пра настаўнікаў, якім мы давяраем самае дарагое — сваіх дзяцей, пра лепшыя педагагічныя калектывы.

Г. І. Канцавая: — Гэта амаль немагчыма — у кароткім інтэрв'ю раскажаць больш чым пра стотысячную армію настаўнікаў рэспублікі, пра клапатлівых, разумных, працавітых жанчын нашых — яны сярод настаўнікаў складаюць больш як 70 працэнтаў. Толькі сёлета ў нашы школы прыйшлі з навучных устаноў 5292 маладыя педагогі, абсалютная большасць іх — у сельскія школы.

Цяжка назваць і лепшыя школы. Гэта і вельмі многія гарадскія, і сельскія, такія, як Бабініцкая Віцебскага, Цімкавіцкая Капыльскага, Валеўская Навагрудскага, Ільічоўская Рагачоўскага раёнаў і сотні іншых. Скажу адно: савецкія настаўнікі на клопаты партыі і ўрада адказваюць актыўнай творчай працай на ніве асветы.

«Работніца і сялянка»: — І апошняе пытанне. Аб сувязях школы і сям'і.

Г. І. Канцавая: — Работа школы і выхаванне місія сям'і — два бакі аднаго працэсу фарміравання асобы чалавека. Гэта аксіёма. Але я хачу паўтарыць яе. Ад таго, якая атмасфера ў сям'і, як ставяцца тут да працы, які асабісты прыклад паказваюць бацькі дзецям, у многім залежаць і паводзіны дзіцяці ў школе, і яго паспяховасць, а значыць і яго будучыня. Хочацца сказаць бацькам: «Выпраўляючы ў школу сына ці дачку, памятайце, што вы — першыя выхавальнікі».

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

**№ 9 ВЕРАСЕНЬ
1973**

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЧНЫ ЧАСОПІС

ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ВЫДАЕЦКА 3 ЛІСТАПАДА 1924 Г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

© «Работніца і сялянка»,
1973 г.

Дарэчы, усе першакласнікі сёлета пачалі вучобу па стабільных падручніках, у ходзе падрыхтоўкі якіх улічаны пажаданні, рэкамендацыі, заўвагі вучоных, педагагічнай грамадскасці, бацькоў.

...І ТУТ МАЯ СЯМ'Я

Пам'ятаеце словы з вядомай песні?

Тут мой прычал і тут мая сям'я,

Без іх не мог бы жыць на свеце я...

Не мог бы жыць... Раніцою, калі бачу, як спяшаюцца людзі на работу, на свае заводы, фабрыкі, у лабараторыі і дзяржаўныя ўстановы, у атэлье і майстэрні, і калі ўяўляю сабе, што так вось цячэ людская плынь і на далёкай поўначы і на спякотным поўдні, у маім горадзе і вашым, у калгасе і на новай будоўлі, — здаецца мне ўся наша краіна вялікім працоўным калектывам.

А ты ў сваім калектыве... Вось-вось мінеш заводскую прахадную, падыдзеш да людзей, гатовых прыступіць да сваёй работы, скажаш ім прыветнае «Добрай раніцы», і ад гэтай минуты да самага канца рабочага дня ты будзеш ужо не проста ты, Марыя Іванаўна ці Ганна Пятроўна. Ты будзеш чалавекам з гэтага калектыву. Вялікі ён ці маленькі, лепшы ён ці горшы, ты падзеліш і радасць яго, і ўдачы, і няўдачы, як падзеліць ён твае. Тут твой прычал і тут твая сям'я, бо калектыв — гэта і ёсць тое, без чаго нельга жыць на свеце чалавеку.

Я была на віцебскай фабрыцы «КІМ» і ведаю, які там калектыв. Была на Аршанскім ільнозаводзе і на Пінскім трыкатным камбінаце, бачыла першыя дні станаўлення калектыву Полацкага хімкамбіната і Магілёўскага лаўсанавага. Тут і там, там і тут чула ад жанчын-работніц: «Ведаеце, які ў нас добры, дружны калектыв!» І за простымі гэтымі словамі хаваўся вялікі філасофскі сэнс. Бо адказ на векавечнае пытанне: у чым шчасце чалавека? — бярэ свае вытокі вельмі тут. Чалавек шчаслівы, калі яму добра ў яго калектыве. Калі ён любіць свой калектыв і калектыв любіць яго.

Жыць без калектыву... Яны прыйшлі на фабрыку з такой ці прыкладна такой думкай, тыя дзяўчынкі з дзіцячага дома, пра якіх і сёння яшчэ на мінскай фабрыцы «Прагрэс» расказваюць легенды. Але расказваюць пра іхнія выбрыкі з усмешкай, як пра нешта даўняе-даўняе, да чаго няма і не будзе ніколі вяртання. Хачу — іду на работу, хачу — сплю да паўдня, хачу — выб'ю шыбу ў акне, і ніхто мне нічога не зробіць, хачу — аблаю майстра і старую паважаную работніцу. Паехаць разам з усімі на экскурсію, у лес па грыбы, пайсці з брыгадаю ў кіно? Гэта ўжо зусім не для іх! Куды там! Самі сабе кампанія, самі сабе гаспадыні. І дрэнныя гаспадыні, дарэчы. Усю першую палучку — на цукеркі, на віно з прыяцелямі.

— Бяда нам была з імі, ох і бяда, — успамінае цяпер дырэктар фабрыкі Іосіф Дзмітравіч Волкаў. — Ведаеце, нават бялізну прымушалі іх купляць.

Хто тут быў вінаваты? Ці дзяўчынкі, у якіх закружылася галава ад «самастойнасці», ці выхаванні дзіцячага дома, якія не падрыхтавалі іх да жыцця? На «Прагрэсе» не разважалі. Не было часу разважаць, бо адна з гэтых дзяўчынак дакацілася да таго, што атрымала за хуліганства паўтара года зняволення. І мы ўзяліся за іх, узяліся так, як можа ўзяцца дружныя рабочыя калектывы. Як строга і ласкава маці. І ўся фабрыка, і кожная брыгада, і кожная работніца. Не пазнаць сёння тых дзяўчынак. Сталі паважанымі людзьмі, павыходзілі замуж. Паспраўлялі мы ім усёй фабрыкай вяселлі, навучылі весці хатнюю гаспадарку.

Вось так праявіў сваю волю, сваю добрую волю калектыв. А тая адна, якая ўсё запэўняла: «Абыдуся без вас»? Працуе ў Магілёве. Як толькі выдасца вольны дзень — прыязджае ў Мінск, прыходзіць на фабрыку: «Вазьміце мяне зноў, не магу жыць без вашага калектыву...»

Ты і твой калектыв. У гэтай тэмы няма пачатку, няма канца. У ёй тысячы сваіх новых і новых паваротаў, прыкладаў, фактаў. Калектыв дае шчасце. Калектыв выходзіць. Працягвае руку ў бядзе. Дае высокае натхненне на кожны дзень, кожную гадзіну. Калектыв — сябар, сям'я. Жывы і вечна новы арганізм, у якога свае законы, правілы, традыцыі. Адзін з самых высокіх яго законаў: калектыв аддае чалавеку ўсё лепшае, чым ён багаты. І патрабуе ўзамен таго ж.

Бо калектыв — гэта людзі. Гэта ты, я. Гэта мы.

А. УЛАДЗІМІРАВА

САВЕЦКАЯ дзяржава нарадзілася на свет са словам **мір** на вуснах. Яно стала сцягам знешнепалітычнай дзейнасці СССР, маяком, на які сёння арыентуюцца многія краіны і народы.

Збудаваць трывалы будынак усеагульнага міру — да гэтага накіраваны сёння намаганні ўсяго прагрэсіўнага чалавецтва. Задача тым больш актуальная, што ў розумах людзей яшчэ не пагасла памяць аб тых часах, калі небяспека ядзернай вайны была вельмі рэальнай.

Факты апошняга часу сведчаць, што гэтая змрочная перспектыва знікае літаральна на вачах, што перад краінамі і народамі адкрываюцца новыя, светлыя далягяды. Невыпадкова, напрыклад, уплывовая французская газета «Фігаро», каменціруючы візіт у ЗША Генеральнага сакратара ЦК КПСС Леаніда Ільіча Брэжнева і яго перагаворы з прэзідэнтам Р. Ніксанам, падкрэслівала, што ў час гэтай гістарычнай сустрэчы «закапалі ў зямлю сякеру ядзернай вайны».

З кожным днём адыходзіць у мінулае «халодная вайна». Чалавецтва хоча жыць мірна і спакойна, бо, паводле слоў Л. І. Брэжнева, яно вырасла з жорсткай кальчугі мінулага, ступіла на шлях новых узаемаадносін, азначаных яркімі рысамі дружбы і супрацоўніцтва. Сведчаннем гэтаму нямала. Закончана вайна ў В'етнаме, створана цэлая сістэма дагавораў у Еўропе, дасягнуты значны прагрэс у раззбраенні, на новую ступень узняліся савецка-амерыканскія адносіны.

Усё гэта вынік актыўнай знешнепалітычнай дзейнасці Савецкага Саюза, усяго сацыялістычнага лагера.

Велізарныя поспехі сацыялістычных дзяржаў у палітычным, эканамічным і культурным развіцці, умацаванне іх абароназдольнасці адыгралі важную ролю ў разрадцы міжнароднай напружанасці, паслужылі асновай глыбокіх зрухаў на сусветнай арэне. Тыя дзяржаўныя і грамадскія дзеячы капі-

талістычнага свету, якія мысляць рэальна, прыходзяць у гэтай абстаноўцы да вываду, што адзіна разумным прынцыпам адносін паміж краінамі з розным грамадскім ладам у наш час з'яўляецца прынцып мірнага суіснавання. Ён сфармуляваны правадыром Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі У. І. Леніным і знайшоў сваё яркае, сучаснае ўвасабленне ў Праграме міру, прынятай XXIV з'ездам Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

Краіна Саветаў не разглядае свае адносіны з тымі ці іншымі дзяржавамі як нейкі ізаляваны, адасоблены момант. Наш урад бачыць свет суцэльным, як вялікую еднасць народаў. Вось чаму пошукі шляхоў да трывалага міру і бяспекі сталі абавязковай умовай далейшых поспехаў барацьбы за сацыяльны і эканамічны прагрэс.

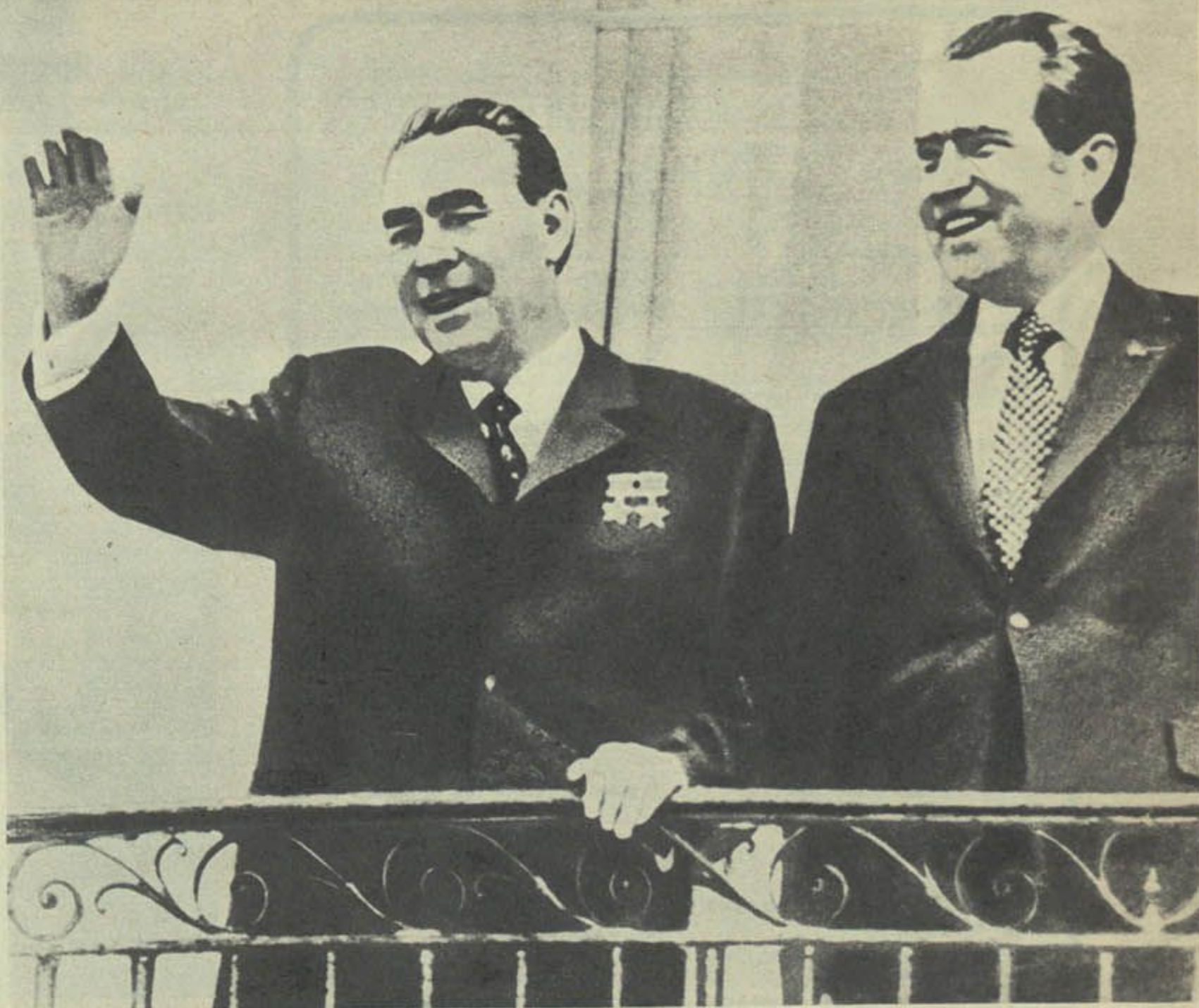
Адзначаючы каласальныя маштабы поспехаў, дасягнутых на гэтым шляху, Генеральны сакратар ЦК КПСС Л. І. Брэжнеў сказаў: «...Мы працуем над тым, каб вызначыць новыя мэты, новыя рубяжы нашай палітыкі, рухаючыся да якіх мы здолеем яшчэ больш эфектыўна дабівацца вырашэння галоўнай задачы — умацавання міру, ператварэння мірнага суіснавання ў непарушную норму між-дзяржаўных адносін».

Безумоўна, дасягненне гэтай найважнейшай мэты не было б магчыма без таго, што ўжо зроблена Савецкай дзяржавай на міжнароднай арэне.

Найвялікшай падзеяй нашых дзён стала паездка Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнева ў Злучаныя Штаты Амерыкі. Паводле ацэнкі амерыканскай газеты «Вашынгтон пост», яна паказала, што «паляпшэнне амерыкана-савецкіх адносін — не ізаляваная з'ява, а частка шырокага працэсу аздаўлення міжнароднай атмасферы». Сапраўды, за час візіту Леаніда Ільіча Брэжнева ў ЗША, як і ў час папярэдніх перагавораў у Маскве ў мінулым годзе, падпісан цэ-

ТАК БЫЛО ЗАЎСЁДЫ, ТАК БУДЗЕ І НАДАЛЕЙ

Чэрвень, 1973 год. Вашынгтон.

лы рад важнейших документаў, якія з поўным правам можна назваць эталонам узаемаадносін дзяржаў з рознымі грамадскімі сістэмамі.

Выступаючы ў якасці паўнамоцнага прадстаўніка ўсёй сацыялістычнай сям'і, Генеральны сакратар ЦК КПСС яшчэ раз прадэманстраваў цвёрдую рашучасць паслядоўна і нязменна адстойваць пазіцыі міру. Індыйскі штотыднёвік «Нью эйдж» пісаў, што савецка-амерыканская сустрэча з'явілася гістарычнай вяхой на шляху павароту чалавецтва ад проціборства да міру і ўзаемага разумення, вяхой, якая дазволіць пакласці канец войнам, гонцы ўзбраенняў і небяспечным канфліктам паміж дзяржавамі.

Вельмі яркай падзеяй з'яўляецца нарада ў Хельсінкі, прысвечаная пытанням бяспекі і супрацоўніцтва ў Еўропе. Першы этап гэтага форуму адбыўся ў фінскай сталіцы ў пачатку ліпеня і паказаў, што ўжо сёння існуюць магчымасці для ўстанаўлення цеснага і ўсебакова-

га супрацоўніцтва паміж зацікаўленымі бакамі ў самых актуальных пытаннях еўрапейскага жыцця. Як пісала фінская газета «Суомен сосіалідэмакраці», прапанаваная прадстаўніком СССР міністрам замежных спраў А. А. Грамыкам Генеральная дэкларацыя аб асновах еўрапейскай бяспекі і прынцыпах адносін паміж дзяржавамі ў Еўропе прымае пад увагу інтарэсы ўсіх народаў і ўрадаў і ўскладае на ўсе дзяржавы аднолькавыя абавязкі і адказнасць за падтрымку міру і бяспекі.

Наступныя дзелавыя сустрэчы на агульнаеўрапейскім узроўні, якія адбываліся ў канцы жніўня і пачатку верасня, былі прысвечаны канкрэтнаму разгляду пытанняў эканамічнага, навукова-тэхнічнага, культурнага супрацоўніцтва.

Як важную падзею міжнароднага жыцця сустракаюць народы планеты Сушветны кангрэс міралюбівых сіл, які адбудзецца ў кастрычніку ў Маскве. Актыўна рыхтуюцца да яго шматлікія прагрэсіўныя грамадскія, палітычныя,

маладзёжныя арганізацыі розных краін. Гэты дыялог паміж нацыянальнымі і міжнароднымі арганізацыямі адлюструе іх агульнае імкненне да супрацоўніцтва ў мэтах далейшага аздаўлення міжнароднай палітычнай атмасферы.

Адбітак велізарнай работы на міжнароднай арэне, якую праводзяць Савецкі ўрад, усе краіны сацыялістычнай сям'і, можна бачыць і на прыкладзе сяброўскай сустрэчы кіраўнікоў камуністычных і рабочых партый сацыялістычных краін, якая адбылася нядаўна ў Крыме.

Паслядоўны, прынцыповы знешнепалітычны курс Савецкай дзяржавы вынікае з самой сутнасці сацыялістычнага ладу, базіруюцца на задачах камуністычнага будаўніцтва ў нашай краіне, на інтарэсах усёй сацыялістычнай сям'і. «Наша палітыка заўсёды будзе паслядоўна спалучаць нацыянальныя інтарэсы Савецкай краіны і інтарэсы працоўных усіх краін, інтарэсы ўсіх, хто выступае

за свабоду і незалежнасць, за дэмакратыю і сацыялізм, — заявіў у сваёй прамове Генеральны сакратар ЦК КПСС Л. І. Брэжнеў пры ўручэнні яму Міжнароднай Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі». — Мы заўсёды лічылі і сёння лічым нашым непарушным абавязкам, які вынікае з нашых камуністычных перакананняў, з нашай сацыялістычнай маралі, аказваць самую шырокую падтрымку народам, што змагаюцца за справядлівую справу свабоды. Так было заўсёды, так будзе і надалей».

Сапраўды, так было заўсёды, так будзе і надалей. Краіна Саветаў нарадзілася на свет са словам **мір** на вуснах, са словамі **мір — народам**. У імкненні дасягнуць гэтай высакароднай мэты на шчасце ўсяго чалавецтва — вялікая, гуманная мэта нашай дзяржавы!

Ламаючы льды «халоднай вайны», савецкі карабель міру ўпэўнена рушыць да гэтай вялікай мэты.

Э. НАЙДЗЕНАУ

Вольга ІПАТАВА

Рагнеда

«Я не люблю цябе!
Не люблю!»
Крычала Рагнеда.
Паліў Уладзімір яе зямлю.
Дымілася неба.

З яблынь самлелых шмякалі
ўніз
Печаныя ранеты.
Стогн і плач затаптаных
крыніц
У крыку Рагнеды.

Косы яе — па пылу дарог.
Косіцца конік гнеды.
Сцяўшыся, боты з мужавых
ног
Зняла Рагнеда...

Дзеці былі. Унукі былі.
Ды праз агонь і беды
Не яго, а яе зямлю
бераглі —
Зямлю Рагнеды...

Навуцы цяпер усё проста,
Любога з нас вылучыць
код:
Кіруе вось гэта ростам,
Эмоцыяй — гэта вот.

А толькі не ведаюць —
дзіўна!
Які гэта ген нам дае
Шчымлівую прагу Радзімы,
Пакутлівы сум без яе.

Калі упаду немінуца
У восеньскай стыглай
журбе,
Пачую заўжды, як балюча,
Зямля мая, стане табе.
Пякучым прапрашчураў
следам
Уздыме, пакліча на бой
Той вокліч, які не
даследваць,
Напэўна, навуцы любой...

Пахне кменам. Пахне
цёплым сенам.
Травамі прапахла ўся
зямля.
Ліпень, пасадзі мяне ў
калені,
Як малую, ціха палюляй.
Раскажы мне у паўзмроку
шэрым
Казку — каляровае кіно.

Знаеш, я чамусьці ўжо не
веру
У Іван-царэвічаў даўно.
Хіба што у воўка. Ну, ды
годзе...
Толькі ў нешта верыць
хочуць ўсе.
Раскажы мне казку — пры
народзе
Шэры воўк царэўну ўдаль
нясе...

Ганна Францаўна Піцякова і Настасся Цімафееўна Патачыц.

ПЯЦЬ СТА

Старонка першая

— Міша, ці ведаеш ты, што такое фанера?

— Гэта з чаго скрынкі для пасылак робяць, — не задумваючыся, адказвае мой сямігадовы сын.

Што ж, у яго ўзросце і я так меркавала. Хаця пры чым тут узрост? Бадай, не кожны дарослы адкажа на такое пытанне. А мы, тыя, хто вырабляе фанеру, ці ведаем гэта самі? Праўда, мы ведаем, якой таўшчыні бывае фанера, ведаем, што кожны ліст вырабу складаецца з унутраных слаёў і верхняга адзення — рубашкі. Вядома, колькі кубаметраў фанеры можа вырабіць брыгада. Але што такое кубаметр фанеры? Бяру аловак і падлічваю. Недзе чытала, што, каб вырабіць на адзін мільён рублёў мэблі, патрабуецца 576 кубічных метраў клеенай, прыведзенай фанеры. Прыведзеная — гэта значыць у сукупнасці з драўняна-лакністай і драўнянаструктавай плітой. «Чыстай» фанеры на такую колькасць мэблі патрэбна 370—380 кубаметраў. Зробім прасцейшае арыфметычнае дзеянне — убачым, што такое наш кубаметр. За змену па норме нам трэба даваць па семнаццаць кубаметраў, а мы робім больш як дваццаць. А ці можна павялічыць выпрацоўку яшчэ на адзін-два кубаметры?

Задала сама сабе гэта пытанне і задумалася. Села рыхтавацца да палітгutarкі, а занялася арыфметыкай. Хаця ўсё тут мае сваё тлумачэнне: з тэхнікумаўскіх гадоў прывыкла думаць над лічбамі. А гутарцы гэта не перашкоджаць. Наадварот, раскажу заўтра аб сваіх падліках слухачам.

Мае разважанні ўзрушылі людзей. Сама не спадзявалася, што размова выльецца ў такую шырокую плынь. А дзяўчаты з нашай брыгады проста малайчыны. Падышлі да мяне і кажучы:

— Зразумелі тваю думку, Аня. Толькі чаму ты пра адзін-два дадатковыя кубаметры гаварыла? А больш хіба нельга?

— Думаю, што можна,—адказваю—Але трэба нам усім разам падумаць, памеркаваць. Каб не давялося потым чырванець за нявыкананы абяцанні.

Колькі разоў мы вось так збіраліся разам, думалі, спрачаліся. Памятаю год, калі ўся краіна рыхтавалася да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. А які будзе наш падарунак да знамянальнай даты? Выраслі тады правесці сто ўдарных вахт, а кожны дзень працаваць так, каб не сорамна было за свой падарунак Радзіме. Нават і не спадзяваліся, што нашу ініцыятыву падхопіць цэх, камбінат, аб'яднанне. А нам, ініцыятарам, ніяк нельга было падкачаць. І не падкачалі: нашай брыгадзе было прысвоена званне «Брыгада імя 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна».

Вось і наплылі ўспаміны. І кожны звязаны з самымі вялікімі падзеямі ў маім жыцці.

1971. Год уступлення ў рады Камуністычнай партыі. А потым свята 50-годдзя ўтварэння СССР. За працоўныя дасягненні ў юбілейным годзе наша вытворчае аб'яднанне ўзнагароджана Юбілейным ганаровым знакам. Прыемна ўсведамляць, што ў поспеху шматтысячнага калектыву ёсць крупіца твая і тваёй брыгады.

Успаміны, успаміны... Яны пераклікаюцца з думкамі пра сёлетні год, ад якога ва многім залежыць лёс пяцігодкі. Пра гэта і гаварыла сёння наша брыгада.

Прэс, на якім мы працуем, нядаўна механізавалі. Такіх няма на нашым камбінаце, а значыць і няма на каго раўняцца. Нават невядома, якой можна дасягнуць на ім выпрацоўкі.

— Якой?—пыталіся мы адна ў адной.

І адказвалі:

— Рэкорднай.

Металічныя рукі, механізаваны прэс, пульт кіравання... Але апошнія слова—за чалавекам, яго прафесійным уменнем. Трэба падпарадкоўвацца законам тэхнікі, разумець яе. А каб разумець—неабходна яе вывучаць.

У 1962 годзе прыйшла я пасля дзесяцігодкі на камбінат. За гэты час скончыла тэхнікум і ўсё ж адчуваю: не будзеш пастаянна папаўняць веды—адстанеш ад жыцця.

Старонка чацвёртая

Мае разважанні на конт тэхнікі і часу мелі сёння нечаканы працяг. У абедзенны перапынак зайшла да старшыні цэхкома Раісы Патапаўны Кузякінай. Была там якраз і сакратар партыйнай арганізацыі цэха Ніна Парфіраўна Палашавец. Яны размаўлялі з незнаёмай дзяўчынай: думала пайсці да нас на працу, але спярша хоча паглядзець, што да чаго.

— А вось і наша лепшая венцілявая Аня Піцякова,—паказалі адначасова на мяне партыйны сакратар і старшыня цэхкома.—Сядай, Аня, пагутарым разам.

Не паспела я прысесці, як дзяўчына да мяне:

— Скажыце, адкуль такая назва—венцілявая?

Ніколі не думала над гэтым. Нават сумелася. Выручыла Раіса Патапаўна:

— Гэта ад слова «венціль».

І сапраўды, раней жа я рэгулявала работу прэса не інакш як пры дапамозе венціляў.

— А цяпер Аня толькі кнопкі націскае,—уклучылася ў размову Ніна Парфіраўна.—Колькі іх у цябе на пульце?

— Пятнаццаць кнопак і дзве рукаяткі.

— Не памылілася?

— Усё як перад сабой бачу.

— А колькі аперацый дрэваапрацоўшчыка ты можаш выконваць?

— Сем,—адказвае за мяне Раіса Патапаўна.—Памятаю, як ты да нас з біржы піламатэрыялаў прыйшла, не хапала тады ў фанерным рабочых. І засталася тут. Не забылася, як шпон на кіях насілі? Нагрузім колькі па сі-

ТАРОНАК З ДЗЁННІКА

Старонка трэцяя

Раней у нашай брыгадзе працавала дзевяць чалавек. Ды і цяпер у цэху такія ж брыгады, толькі ў нашай чацвёрта. Але на механізаваным прэсе мы вырабляем столькі фанеры, колькі і яны. А трэба яшчэ больш. Бо інакш саборніцтва не мае сэнсу.

Чацвёрта разам са мной—брыгадзірам. Аднаго разу ў мяне спыталіся:

— Скажы, Аня, як ты падбірала людзей у брыгаду?

Я паціснула плячыма. Што тут сказаць! Калі надумаліся паменшыць брыгаду, яшчэ раз нібы зазірнула ў душу кожнага з васьмі. Хіба можна хоць пра каго сказаць кепскае слова? Усе—увішныя ў рабоце, кожная выдатна ведае сваю справу. Са мной на прэсе № 3 засталіся зборшчыцы пакетаў Ядвіга Сілко і Настасся Патачыц, клейшчыца Валянціна Бойка. Мы разумеем адна адну з паўслова. А калі мы працуем, дык нават і паўслова непатрэбна. Залюбуешся, як спрытна Ядвіга прапускае паміж вальцоў лісты шпону. Увішна, без мітусні, «апрацае» яго ў рубашку Настасся Цімафееўна Патачыц, лоўка спраўляецца са сваімі абавязкамі клейшчыца Валянціна Аляксандраўна Бойка. Калі хто замарудзіць хоць на хвіліну—застынуць металічныя рукі, што падаюць лісты шпону. І мне няма часу размаўляць. Хоць падача пакетаў на этажэрку механічная, але так і глядзі, каб не перакасіла. У этажэрцы пятнаццаць «паверхаў», загрузіць іх трэба строга па адной лініі: інакш этажэрка не ўвойдзе ў прэс. І тады зноў затрымка металічным рукам.

лах—і цягнем. А пасля ты, здаецца, працавала на ўсіх аперацыях і майстра нейкі час падмяняла.

Усё так і было. Але я не пра гэта думаю. Сумежным прафесіяў трэба вучыцца ўсёй брыгадзе. Цяпер я навучаю прафесіі венцілявой Настассю Патачыц, а пасля... Але чаму—«пасля»? Трэба вучыць паралельна.

Старонка пятая

З першага студзеня мы пачалі працаваць у лік красавіка. У сваіх сацыялістычных абавязаваных запісках: выканаць пяцігадовы план за чатыры гады і чатыры месяцы, а план трэцяга, рашаючага года пяцігодкі—да гадавіны Кастрычніка.

Мінула больш як паўгода. Мы двойчы выходзілі пераможцамі ў сацыялістычным саборніцтве сярод брыгад змены. А самым радасным днём было 13-е лютага, калі над нашым прэсам з'явілася чырвоная шыльдачка са словамі: «13 лютага брыгада механізаванага прэса № 3 дасягнула рэкорднай выпрацоўкі. У гэты дзень яна дала 25,7 кубаметра фанеры, выканаўшы зменнае заданне на 165 працэнтаў».

Значыць, ёсць рэкордная выпрацоўка, ёсць рубаж, да якога можна імкнуцца.

Ганна ПІЦЯКОВА,
брыгадзір брыгады камуністычнай
працы фанернага цэха Бабруйскага
ордэна Кастрычніцкай рэвалюцыі
дрэваапрацоўчага камбіната

ПІСЬМО АД ВЕРЫ

Сёлета ў верасні спаўняецца 70 гадоў з дня нараджэння Героя Савецкага Саюза Веры Захараўны Харужай. Яе наротнае, але яркае жыццё—прыклад служэння народу, вернасці Камуністычнай партыі, непахісным байцом якой Вера Харужая заставалася да апошняга свайго дыхання.

Усё жыццё яе—подзвіг. Камсамольскае падполле ў Заходняй Беларусі, сямігадовае зняволенне ў беларускіх катаржных турмах—гэта камсамольскія гады Веры Харужай. Яна гарача любіла людзей, верыла ў іх.

Калі фашысты вераломна напалі на нашу краіну, Вера зноў на пярэднім краі. Страціла мужа ўжо ў першых бітвах. Па патрабаванню ЦК КПБ мусіла паехаць у тыл краіны (у гэты час яна чакала другое дзіця), але неўзабаве пераконвае ЦК партыі Беларусі, што яе месца ў варажым тылу, там яна здолее рэалізаваць свой багаты вопыт падпольшчыцы.

Нялёгка было ёй расставіцца з пяцігадовай дачкой і чатырохмесячным сынам. Пакінуўшы дзяцей у сваякоў, Вера Харужая ідзе змагацца за жыццё і шчасце мільёнаў савецкіх дзяцей. Яна выконвае партыйнае заданне—арганізуе падполле ў акупіраваным ворагамі Віцебску. Там, у варажым тылу, Вера Захараўна наладжвае сувязі, уключаеца ў цяжкую, жорсткую схватку з ворагам.

Фашысты высачылі і забілі Веру Харужую. Гэта было ў снежні 1942 года. Але нават мёртвых герояў-патрыётаў баяліся яны. Адступаючы з Віцебска пад ударамі Савецкай Арміі, гітлераўскія варвары выкапалі целы расстраляных імі камуністаў і камсамольцаў і спалілі іх.

Але героі не пакараюцца нават дзвюм смерцям, яны застаюцца жывымі заўсёды, навечна. З таго часу мінула больш як 30 гадоў, а Вера жыве сярод нас. Моладзь спявае пра яе песні:

Смелая, простая, мужная,
Сэрцам гарачым павер,
Слаўная Вера Харужая,
Ты сярод нас і цяпер.

Імя адважнай камсамолкі Веры Харужай было папулярнае сярод моладзі Беларусі яшчэ ў пачатку 20-х гадоў. Асабліва ганарыліся сваёй зямлячкай мы—камсамольцы і моладзь Мазыршчыны.

Вестка, што беларускія ўлады кінуплі важака моладзі Заходняй Беларусі ў турму, агарнула болам. Хацелася чымнебудзь дапамагчы, сагрэць хоць добрым

словам. Даведацца яе адрас мне ўдалося толькі ў пачатку 1929 года ў рэдакцыі «Чырвонай змены». Вера знаходзілася тады ў катаржнай жаночай турме ў Фардоне на Паможы. Пачалася перапіска, якая працягвалася некалькі гадоў.

Першае пісьмо я напісала ёй проста з пачуцця спагады, таму што яна была ў беларускай турме, а я на волі, у Савецкай краіне, на цікавай кіпучай рабоце (мяне, як актыўную селькорку, у той час вылучылі на работу ў рэдакцыю «Беларускай работніцы і сялянкі»). Пасылаючы пісьмо, не спадзявалася, што Вера адкажа мне. Але адказ атрымала нечакана і даволі хутка.

Вера дзякавала за пісьмо і расказвала пра сябровак па зняволенню, пра турэмны быт і норавы, пра тое, як турмой стараюцца раз'яднаць барацьбітоў за свабоду і зламаць іх волю. Але насуперак жаданням дэфензівы турма яшчэ больш загартуе вязняў. У студзені 1931 года, пасля шасцігадовага зняволення, Вера пісала: «Жыццё наша суровае. Шмат бед падае кожны дзень на нашы плечы! Але гэта толькі адзін бок жыцця. Другі—радасны, ясны. Нягледзячы на ўсе беды, насуперак ім, грымяць нашы галасы, звяніць смех, льецца песня. Эх, дружа, цудоўнае жыццё, як не любіць яго?!»

І любіла Вера жыццё нейкай ненасытнай, велізарнай любоўю. Гэта любоў да жыцця, да людзей, упэўненасць у перамозе дапамагалі спраўляцца са смуткам. У кастрычніку 1929 года Вера пісала мне:

«Нам добра з моцнай верай, з глыбокім перакананнем, з радасным усведамленнем, што «Зямля ўсё-такі круціцца». Але хіба можна ўтрымацца ад смутку? Эх, калі б ты ведала, як схопіць ён часам, як перапоўніць да краёў душу. Тады вось і вырываецца ў цябе крык: «Я хачу на волю!» Уся істота твая зліваецца з гэтым крыкам, хоць знешне

нічым не выдаеш сябе... Але гэта нас не зломіць, не аслабіць—наадварот, загартуе, прымусіць яшчэ мацней любіць волю.

...Мне заўсёды хочацца пісаць «Воля» з вялікай літары. Ёсць яшчэ некалькі такіх слоў...»

Смутак у Веры выліваецца ў пратэст, у актыўнае імкненне да волі. Кожнае яе слова было ўдарам молата па турэмных кратах. Яна нават зняволеная заставалася ў баявым страі.

З навакольным светам яе звязвала вялікая перапіска з сябрамі, якіх у яе рабілася ўсё больш і больш.

Яна пісала: «Дарагія, родныя, сябры мае! Пішыце часцей і пра ўсё, нават пра тое, што вам здаецца простым і звычайным. Пішыце, як працуюць людзі ў горадзе і вёсцы, як будуюцца новае шчаслівае жыццё, як вучыцца і адпачывае моладзь. Што пераадаеце рабочыя і як нашы людзі пераадаюць гэтыя перашкоды».

У тыя гады наша краіна мела вялікую патрэбу ў кадрах кваліфікаваных спецыялістаў розных галін народнай гаспадаркі, навукі, культуры. Каб хутчэй падрыхтаваць гэтыя надзейныя кадры, партыя накіравала на вучобу ў інстытуты тысячы камуністаў. Даведаўшыся пра гэта, Вера пісала: «Раскажы хутчэй, што гэта за такое «ударная навука». Вы там напэўна і сонца прымушаеце рабіць больш абаротаў. ...Пісьмы вашы адыгрываюць вельмі важную ролю ў сістэме маіх сувязей з жыццём. Чакаю іх з нецярплівасцю...»

І мы пісалі. Пісалі не проста як зямлячкі, як вязню,—пісалі як саратніку, баявому сябру, адважнаму барацьбіту за шчасце народа. Паведамлялі аб сацыялістычным пераўтварэнні вёскі, аб новабудовлях, аб цяжкасцях і перамогах.

У Мінску было некалькі чалавек асабіста знаёмых з Верай Харужай, а таксама тых, хто пазнаёміўся з ёй і зблізіўся ў перапісцы. Усе мы ведалі адзін аднаго, і калі хто атрымліваў ад Веры пісьмо, то зараз жа паведамляў усім яе сябрам.

Нялёгка ёй было пісаць з турмы. Часам мы атрымлівалі ад яе пісьмо, напісанае мікраскапічнымі літарамі на папярснай паперы. Напэўна, такое пісьмо трапляла на волю, прытаіўшыся да часу пад сцілкай чыйгосяці чаравіка. І ўсё-такі Вера неяк ухітралася і ў такіх умовах адказаць кожнаму з нас паасобку на кожнае пісьмо.

З Верыных пісем мы даведзіліся, што ў іх у катаржнай турме ёсць некалькі маленькіх дзяцей, якія там і нарадзіліся. І з Мінска ў Фардон да Веры і яе сябровак паляцела пісьмо ад маленькай дзяўчынкі Нэлі. Яе мама і тата вучыліся, а Нэля выходзіла ў дзіцячай установе. Сваё кароценькае пісьмо Нэля напісала друкаванымі літарамі і праілюстравала малюнкамі.

І на гэта адказала Вера. У адным з яе пісем мы знайшлі такую прыпіску: «Усім сваім таварышам перадай палымнае прывітанне. А Нэлі прачытай вось гэтыя словы: «Нэля, маленькі, дарагі мой таварыш! Я моцна-моцна цісну тваю слаўную лапку, якая ўмее рабіць так шмат рэчаў, і пяшчотна цалую тваю галоўку, у якой ужо так шмат разумных і добрых думак. Будзем з табой сябрамі. Добра?»

У многіх пісьмах Веры толькі на канверце значылася прозвішча каго-небудзь з яе сяброў. Мог быць зварот да каго-

НАЗАЎСЁДЫ — ВАСЕМНАЦЦАЦЬ

Не мінула і двух месяцаў, як краіна даведлася пра яе подзвіг.

...Цяжкія для Масквы дні. У дачных месцах за Галіцыным і Сходняй гримелі канананды. Там быў фронт. Добраахвотнікі-смельчакі ішлі з Масквы праз гэты фронт на дапамогу партызанам. Абараняць Маскву. Абараняць краіну.

Тады ж нехта перарэзаў усе праводы нямецкага палявога тэлефона ў вёсцы Пятрышчава, потым знішчыў канюшню фашысцкай воінскай часці (у ёй семнаццаць коней) і падкраўся да важнага ваеннага аб'екта. На партызану былі шапка, футравая куртка, ватныя штаны, валёнкі, а цераз плячо — сумка. Наган ён паклаў за пазуху, выняў з сумкі бутэльку з бензінам, паліў з яе, потым хацеў чыркнуць запалкай... Вартавы абхапіў яго ззаду рукамі. Партызан вырваўся, але стрэліць не паспеў. Салдат выбіў у яго з рук зброю і падняў трывогу.

Партызан прывялі ў хату і толькі тут убачылі, што гэта дзяўчына. Высокая, статная, зусім юная, з вялікімі цёмнымі

вачыма і цёмнымі кароткімі, зачасанымі назад валасамі.

Гаспадары хаты Праскоўя і Васіль Кулікі чулі, як яе дапытвалі. Хутка, без запінкі яна адказвала: «не», «не ведаю», «не скажу», «не». Потым яе білі салдацкімі дзягамі... Потым з пакоя ў кухню выбег маладзенькі афіцэр, закрыў твар рукамі, закрыў вочы, вушы, каб не бачыць і не чуць.

Гаспадары налічылі дзвесце ўдараў.

Таня маўчала. Ноччу яе вадзілі па снезе босую, у адной кашулі. Калі салдат замярзаў, яны вярталіся ў хату, а потым зноў на снег, на мароз...

Раніцай пабудавалі шыбеніцу. Тані вярнулі частку яе рэчаў без курткі, шапкі і валёнак, гаспадары памаглі ёй нацягнуць панчохі на пачарнелыя ногі. На шыю Тані павесілі бутэльку з бензінам і дошку з надпісам «Партызан».

Цяпер яна загаварыла: «Гэй, таварышы! Што глядзіце нявесела? Будзьце смялейшымі, змагайцеся, біце немцаў, паліце, труціце!..

Нас дзвесце мільёнаў, усіх не перавешаеце...»

Бывайце, таварышы! Змагайцеся, не бойцеся...»

Пра подзвіг і геройскую смерць юнай партызанкі Тані 27 студзеня 1942 года пісаў у «Правде» П. Лідаў, а 18 лютага паявіўся нарыс «Хто была Таня». І толькі тады ўсе даведліся, што Таня — гэта Зоя Анатольеўна Касмадзям'янская, масквічка, вучаніца 10 класа 201 школы.

У Маскве Зоя пакінула сваю запісную кніжку, куды яна запісвала, што вычитала ў кнігах і што было сугучна яе душы: «...У чалавеку павінна быць усё цудоўна: і твар, і адзенне, і душа, і думкі (Чэхаў).

Быць камуністам — значыць дзейнічаць, думаць, хацець, смець (Маякоўскі).

Памры, але не давай пацалунка без кахання (Чарнышэўскі).

За дзесяць французай я і аднаго рускага не дам (Кутузаў).

«Якая шчодралюбнасць і гуманнасць у «Дзесях сонца» Горкага!» — запісвала яна алоўкам.

«У «Атэла» — барацьба чалавека за высокія ідэалы праўды, маральнай чысціні, тэма «Атэла» — перамога сапраўднага, вялікага, чалавечага пачуцця!..»

13 верасня дзень нараджэння Зоі Касмадзям'янскай.

Ёй было 6 пяцьдзесят.

Ёй засталося назаўсёды васемнаццаць.

небудзь асабіста ў першым радку. А ўсё пісьмо было зваротам да калектыву, да арганізацыі, а то і да ўсяго савецкага народа. Праз пісьмы камуністка мела сувязь з шырокімі масамі, з савецкім народам. Гэта да іх яна звярталася, калі ў пісьме да групы таварышаў з уласцівай ёй палым'янасцю заклікала: «...Хутчэй і мацней будуйце, крышыце, ламайце рэшткі старога...»

...Памятайце, любімыя, і ганарыцеся тым, што вы не толькі будаўнікі, але і барацьбіты за свабоду мільёнаў прыгнечаных рабочых і сялян».

Такія пісьмы-заклікі дасягалі сваёй мэты, іх читалі сотні і тысячы нашых людзей. Урыўкі з некаторых пісем апублікавалі «Беларуская работніца і сялянка» і газеты (аўтара не называлі, каб яшчэ больш не ўскладніць і без таго цяжкае становішча зняволеных).

Калі ў рэспубліцы паспяхова была завершана першая калгасная сяўба, мы падрабязна напісалі Веры пра сваю перамогу. Адказ прыйшоў радасны. У ім было сказана: «Якая я шчаслівая, як невыказна радуся вашым поспехам!.. Як хочацца дапамагчы вам хоць крышку ў такой вялікай, цяжкай і важнай справе».

Гэтыя пісьмы пакаралі нас сваёй шчырасцю і парывам. Яны знаходзілі водгук у сэрцы кожнай работніцы, калгасніцы. Ёй пісалі цэлыя калектывы.

Аднойчы ў камуне імя Фрунзе Мінскай вобласці мы прачыталі адно з Верыных пісем. Хтосьці з камунараў прапанаваў: «Давайце Веры пашлем падарунак — беларускі нацыянальны касцюм». Прапанову падтрымалі ахвотна. Жанчыны беларускім арнамантам вышылі кофтанку і фартух. Падарунак мы па-

слалі ёй да 8 сакавіка. Атрымаўшы яго, Вера была так расчулена, што не толькі адразу ж падзякавала камунаркам, але сваёй радасцю падзялілася з роднымі і сябрамі. «Не ведаю, як і дзякаваць вам за падарунак і клопаты пра мяне, — пісала яна камунаркам. — Гэты наш родны беларускі ўбор прымяралі ўсе мае сяброўкі па зняволенню. Мы глядзім на цудоўны ўзор вышэйшай і адчуваем пах родных нам калгасных палёў. Дзякуй вам, мае дарагія. Кожнае імгненне я адчуваю сябе побач з вамі, сярод вас».

Вера не раз пісала: «Вашы кнігі і пісьмы — як яны патрэбны нам!». Атрымаўшы кнігу пра калгасы, яна гаварыла: «Гэта так нова і так цікава. Чытаеш як казку».

Турэмнае начальства пазбавіла Веру магчымасці атрымліваць творы сучасных аўтараў, а пазней палітзняволеным Фардоны былі наогул забаронены ўсе кнігі, што выдаваліся ў СССР.

Ведаючы, як цікаваяца пісьмамі Веры працаўнікі горада і вёскі, група яе сяброў вырашыла выдаць гэтыя пісьмы асобнай кнігай. Пісьмы сабралі і накіравалі ў выдавецтва «Молодая гвардия».

Увосень 1930 года я паехала на вучобу ў Маскву. Перапіска наша працягвалася, але пісала я Веры больш пра студэнцкае жыццё. Да яго ў Веры таксама была вялікая цікавасць.

У Маскве таксама знайшліся нашы агульныя з Верай знаёмыя. Апрача таго, яна падтрымлівала сувязь з некаторымі работнікамі выдавецтва «Молодая гвардия».

Неўзабаве выйшаў у свет зборнік

Верыных пісем пад назвай «Пісьмы на волю». Прозвішча аўтара названа не было па меркаваннях канспірацыі. Прадмову напісала Н. К. Крупская, станоўча ацаніўшы змест і значэнне кнігі. На вокладцы з-за кратай струменіўся чырвоны сцяг.

Раскрыўшы кнігу, я ўбачыла ў ёй некалькі пісем Веры да калектываў, якія перапісваліся з ёй пры маім пасрэдніцтве (камунаркі камуны імя Фрунзе, група вясковых камунараў, група таварышаў), а таксама ўрыўкі з пяці яе пісем да мяне, з адзнакай: «сяброўцы В». У апошніх выданнях «Пісем на волю» мае прозвішча прыведзена поўнасцю.

У 1932 годзе сябры паведамілі мне радасную вестку: Вера ў Маскве. Яна прыехала ў парадку абмену палітзняволенымі, па дамоўленасці з тагачасным урадам Польшчы. Пазней я даведлася, што ў Мінску, у Доме культуры, на ўрачыстым мітынг, прысвечаным сустрэчы былых палітзняволеных, Вера выступіла ў кофтанцы, прысланай ёй беларускімі камунаркамі.

Групаў мы накіраваліся да яе ў гасцініцу. Немагчыма апісаць радасць гэтай сустрэчы...

Знешне Вера нічым не вылучалася. Твар, адзенне — усё самае звычайнае, сціплае. Невялікага росту, кволая, жыццярадасная, душэўная. Сустрэліся ўпершыню, але здавалася, што былі неразлучныя з ёй усе гады жыцця...

І ўсе свае гады жыцця я нашу ў сэрцы слаўны светлы вобраз Веры Захараўны Харужай.

г. Харкаў.

В. ХМЯЛЕУСКАЯ

7

МЕСЯЦ СПЕЛАЙ РАБІНЫ

І. ЗАТУЛЬСКИ

Апавяданне

Усё, нарэшце, пайшло на лад. Маці пасля цяжкага запалення лёгкіх направилася, павесилася і за дзень да таго, як Ірыне Ільінічна трэба было канчаткова рашыць, едзе яна ці не, за познім вячэрнім чаем сказала:

— Чаго там, Ірынка, адкладаць на будучы год? Едзь сёлета. Я ўжо, дзякаваць богу, на хаду. Верачку дагледжу, хопіць духу. Едзь! Мікалай толькі перад Новым годам вернецца, а калі што якое — Уласаўна паможа... — І ў знак таго, што ўсё абдуманна і вырашана і не трэба лішніх слоў, апусціла лёгенька на даччыну руку свае рукі — цёплыя, ласкавыя, добрыя.

Зборы былі нядоўгія: уся паездка ў ГДР займала роўна дзесяць дзён. Праўда, яшчэ ўлетку, калі выношвала планы будучага падарожжа, яна вырашыла, што з Кіева паедзе не «Дружба» — спецыяльным турпоездам, а выедзе на дзень — два раней і там, ужо ў Брэсце, пачакае «Дружбу».

У дзень ад'езду Ірына Ільінічна з дому так і не выходзіла, усё завіхалася па гаспадарцы. Узрушаная дробязнай перадад'ездавай мітуснёй, сядала на хвілінку то на канапу — ля маці, то на краёчак крэсла — да Верачкі, дачушкі, перавесці дух і супакоіцца. Успраіла маці на вакзал не хадзіць: яна ж пасля хваробы яшчэ слабая. Адгаварыла і Уласаўну, даўнюю суседку, мажную і нетаропкую жанчыну старога веку. Бадай ці не адзінай слабасцю Уласаўны было непарушнае нявер'е ў тэлепрагнозы надвор'я:

— Вой, і свярбіць жа ў каленях, і паясніцу ломіць! Абавязкова навалніца насунецца, — прадказвала Уласаўна, калі прагноз абяцаў добрае надвор'е.

Але ў той дзень угадала Уласаўна: пад вечар неба зацягнулі цяжкія свінцовыя хмары, і ўжо ў дарозе, недзе за Ірпанём, секануў па вокнах вагона гулкі бязрадасны дождж. Непагадзь яшчэ больш узмацняла нервовую ўзрушанасць, хоць дома Ірыне Ільінічна здавалася, што дарога развее самоту.

Яна доўга не заходзіла ў купэ, а ўсё стаяла ля акна, залітага бясконцым дажджом, прыхінуўшыся да настай шыбіны. Адзіным суседам па купэ быў немалады падпалкоўнік, які яшчэ пры пасадцы перакінуўся з ёю некалькімі малазначнымі фразамі, паведаміўшы, аднак, што вяртаецца ў Брэст пасля доўгай і ўтомнай камандзіроўкі. Пагартайшы нумар «Недзеля», ён залез на сваю верхнюю паліцу і ад прапановы Ірыны Ільінічна заняць свабоднае ніжняе месца ветліва, але катэгарычна адмовіўся: «Не маё, не паложана...» З тым мінут праз пяць — дзесяць і заснуў, упусціўшы газету на столік.

Ірына Ільінічна яшчэ доўга не клалася спаць і недзе ля паўночы, калі поезд спыніўся ў Карасцяні, саскочыла з высокай прыступкі, пачала хадзіць узад-уперад ля вагона. Дождж сціх. На чорным небе над невыразным контурам прыдарожнага лесу цямна серабрыўся тонкі серп месяца. Ад блізкага сасняку, амытага доўгім дажджом і бласлаўленага позняй асенняй навалніцай, патыхала вільготным густым водарам ляснога настою. У лужынах, што паблісквалі там-сям на пустынным пероне, калыхаліся жоўтыя водбліскі станцыйных агнёў. На цагляным фасадзе старога, з вежамі, вакзала ў няяркім святле мігатлівага ліхтара была бачна мемарыяльная дошка з белага мармуру. Ірына Ільінічна падышла бліжэй.

«Тут у 1916—1917 гг. працаваў дзяжурным па станцыі герой грамадзянскай вайны камандзір браняпоезда «Камуніст Карасценскага раёна» Лукіян Табукашвілі...», — прачытала яна.

І гэты пустынный начны перон, і гэты надпіс на дошцы, які раскаваў пра далёкую вайну і зусім невядомага ёй Лукіяна Табукашвілі, зноў зрынулі ў хаос трывог. Не дачакаўшыся адпраўлення поезда, яна паднялася ў вагон.

У купэ Ірына Ільінічна выняла з сумачкі апошняе, вераснёўскае, пісьмо Яўгена Іванавіча і ўзялася зноў перачытваць тое месца: «...Я вельмі чакаў Вас, Лізавета Кандратаўна, або Вашу дачку да 22 чэрвеня, як я Вам пісаў у сваім запрашэнні. На

гадавіну ўсё ж прыехала некалькі нашых аднапалчан, абаронцаў Брэсцкай крэпасці, а я ж добра памятаю Вашага, Лізавета Кандратаўна, мужа: служылі ў адным батальёне, і Вас добра памятаю... Чаму ж Вы не прыехалі? Можна што важнае Вам замінала?..» І даўні, даўні боль, што ніколі не адпускаў сэрца, зноў набухаў у ім і расцякаўся. У памяці ўсплыла тая размова з маці тыдзень назад і яе словы: «...Чаго там адкладаць на будучы год?.. Можна новыя дакументы знайшліся? З'ездзі яшчэ раз...»

Яны з маці былі ў Брэсце раней, хадзілі па крэпасці. Цяпер яна зноў едзе туды. А можа?..

Каторы раз перабраўшы ў памяці ўсе варыянты плана наступнага дня і цвёрда рашыўшы, што пачне яго са званка Яўгену Іванавічу, Ірына Ільінічна крыху супакоілася і прылегла на пасцель. Заплюшчыўшы вочы, старалася ўявіць сабе і Яўгена Іванавіча, і мемарыял крэпасці, і як яна будзе распытваць Яўгена Іванавіча пра бацьку. Праз усю ноч яна не магла заснуць, і толькі на досвітку агарнуў чуйны, трывожны сон.

Ірыне Ільінічна чамусьці і не думалася, што на яе званок адгукнецца не Яўген Іванавіч, а нехта іншы. Але ў тэлефоннай трубцы раздаўся жаночы голас, і на яе просьбу паклікаць Яўгена Іванавіча голас адказаў: «А хто гэта?» Да такога пытання Ірына Ільінічна не была гатова — ды і сапраўды, як раскажаць гэтай жанчыне, хто яна? — і з адказам замарудзіла, але жанчына без залішняй цікаўнасці сказала: «Яго няма дома... Калі будзе? Хто яго ведае. Пад вечар будзе...» Ірына Ільінічна павесіла трубку. І толькі цяпер зразумела, якія недасканалыя былі яе планы, якія хісткія і нетрывалыя надзеі. Наважыўшы пазваніць яшчэ ўвечары, яна выйшла на прыватную плошчу.

Горад угадваўся не адразу. Дарога някрута бегла ўгору між зусім яшчэ зялёных таполевых прысад. З правага боку да невялікага перона бясшумны, без лязгату і скрыгання асілак-дызель падаваў састаў. «Масква — Берлін», — прачытала яна на таблічцы вагона і тут жа здрыганулася: Achtung!.. Achtung!.. Der Zug Nummer... steht auf dem erste Bahnsteig zur Abfahrn bereit...* — пачулася аднекуль з нябачнага дынаміка, і ёй памроілася, што ў гэтым горадзе, мусіць, яшчэ пахне вайной. Адшукаўшы камеру хавання багажу і пакінуўшы ў ячэйцы аўтамата свой сакваяж, Ірына Ільінічна пайшла на прыпынак і села ў аўтобус дванаццатага маршруту.

Над Бугам стыў густы з вільготным халадком ранішні туман, у яго дымным мроіве ледзь бачна праступалі няпэўныя контуры даўно апусцелых казарм. Ірына Ільінічна пераступіла парог музея Брэсцкай крэпасці. Замірала сэрца, да горла раптам падкаціў камяк — здаецца, вось-вось задушыць.

Мінуўшы шумны вестыбюль, павольна пайшла па калідору. Ля дзвярэй з таблічкай «Навукова-экспедыцыйны аддзел» спынілася. Пастукала.

— Уваходзьце!..

Ірына Ільінічна ўвайшла.

— Не ведаю, ці да вас я, але мне хацелася б спытацца...

— Гледзячы якое пытанне, — адарваўшыся ад папер, перабіў яе той, хто сядзеў за сталом, — насуплены, прыгорблены мужчына з рознакаляровым наборам ордэнскіх планак над вузенькай кішэнькай пінжака.

— ...Справа ў тым, што я шукаю аднаго чалавека, — яна моцна закусіла губу, і голас яе задрыжэў. — Я... шукаю бацьку, — з намаганнем гаварыла Ірына Ільінічна, — ён загінуў у крэпасці. У пачатку вайны... — І дрыготкімі ад хвалявання рукамі пачала адкрываць і закрываць сумачку.

— А што вы пра яго памятаеце? — ускінуў на лоб акуляры мужчына.

— Я нічога не памятаю... Я не магу памятаць... Мне тады было тры гады.

— Ах, сапраўды, — спахпіўся мужчына, — але, магчыма, вы ведаеце часць, у якой бацька служыў?

— Бацька служыў у восемдзсят чацвёртым стралковым палку. Так мне гаварыла мама. Ён быў старшы лейтэнант.

— Валянціна Сямёнаўна, восемдзсят чацвёрты — гэта да вас.

Невысокая худзенькая жанчына ўстала з-за стала насупраць.

— Прашу! — і прапанавала крэсла ля стала. — Дык каго вы шукаеце?

Ірына Ільінічна, хвалюючыся, стала пераказваць усё, што ведала пра бацьку з матчыныхказаў. Гаварыла яна марудна і непераканаўча, як бывае калі гавораць з чужых слоў.

— ...А я... ягоная дачка. — І зноў, незаўважна для сябе, зашчоўкала сумачкай.

— Та-а-ак, — цяжка ўздыхнула худзенькая жанчына з «наву-

* Ням.—Увага!.. Увага!.. З першай платформы адпраўляецца поезд...

кова-экспедыцыйнага аддзела», — справа нялёгка, але... Але вы, калі ласка, пасядзіце, а я ўсё там пагляджу, у архіве, — і выйшла ў суседні пакой.

Ірына Ільінічна, змучаная цяжкай размовай, глядзела ў акно, прарэзанае ў паўтара-метровай тоўшчы сцяны. За акном невядомыя ёй птушчкі церабілі цяжкія чырвоныя гронкі рабіны. Недзе вельмі далёка хтосьці мерна цюкаў у сцяну, мусіць, біў малатком па шлямбуру, а ёй здавалася, што гэта на ўвесь пакой стукае яе сэрца і што зараз ёй стане кепска і яна зваліцца з крэсла.

Чакала доўга. Нарэшце Валянціна Сямёнаўна вярнулася з архіва.

— Так, старшы лейтэнант Дзяменіч Ілья Мікалаевіч значыцца ў спісах восемдзесят чацвёртага стралковага палка, але, — і яна развяла рукамі, быццам гутарка ішла пра кнігу, якую не ўдалося знайсці, — лёс яго нам невядомы.

Ірына Ільінічна моўчкі сядзела. Стоячы ля дзвярэй, маўчала і Валянціна Сямёнаўна.

«...У спісах значыцца...» Божа ты мой! Колькі разоў яна чытала гэтыя словы ў афіцыйных пісьмах, што прыходзілі да яе і маці за доўгія-доўгія чвэрць стагоддзя! — «лёс невядомы!...»

— А вы музей паглядзіце, пахадзіце па крэпасці, — парушыў цяжкае маўчанне мужчына з ордэнскімі планкамі над кішэнькай.

— Што?! — апяклі сэрца Ірыны Ільінічны будзённым і, як ёй здалося, раўнадушнымі словамі. — Дзякую... Да пабачэння... — І ціхенька прычыніла за сабою дзверы.

* *

Цэлы дзень Ірына Ільінічна няспешна хадзіла па калідорах і залах музея, падоўгу затрымліваючыся ля партрэтаў абаронцаў крэпасці, зноў і зноў углядалася ў незнаёмыя твары, і халодныя слёзы каціліся па яе шчоках, і яна не заўважала іх і не выцірала і ішла ўсё далей і далей у дрыготным тумане слёз.

Кароткі восеньскі дзень дагараў за Бугам, калі Ірына Ільінічна выйшла з музея і пайшла да плошчы Цырыманіялаў. Аграмадная плошча, забрукаваная вялікімі шэрымі плітамі з пражылкамі чырвонай цэгля, і на паўнеба скала — салдат-асілак галоўнага манумента, і празрыстае трапяткое поле Вечнага агню, — усё гэта, успрынятае чуйным сэрцам, асядала ў ім неўсвядомленай трывогай. Ногі, цяжэючы, наліваліся свінцом, і халодны пот выступіў на верхняй губе, як здаралася з ёй заўсёды ў хвіліны раптоўнага ўтрапення, і здавалася, што плошчы ёй не перайсці.

Нечакана дзесьці высока, здаецца, аж у касмічнай бездані, пачуўся дзіўны працяглы стогн. Яна зірнула ўгору: у бледна-ружовай высі, ля самай кромкі пёрыстых воблакаў, з трывожным курлыканнем плыў на поўдзень жураўліны клін. Апусціўшы галаву, Ірына Ільінічна ступіла на плошчу.

Яна павольна ішла ля жалобнай пліты, уважліва чытаючы прозвішчы пахаваных. «Радавы Калугін... Радавы Аляшкевіч... Невядомы... Невядомы...» — яна чытала прозвішчы і быццам спадзявалася адшукаць на жалобных скрыжальных прозвішча бацькі. Гэта доўгае чытанне ўсяляла ў яе мімалётны спакой і нейкую ўяўную надзею. — ...Радавы Абдрахманаў. Палітрук Касцякоў... Лейтэнант Гурчак... Невядомы... Невядомы... Невядомы...

Зусім новая думка — яна не выпявала ў свядомасці спакваля, а ўзнікла раптоўна, сляпучым узрывам і, нібы ўзрыў, пеканула ў самае сэрца, халоднымі дрыжыкамі працяла ўсю яе істоту. Невядомы!.. Гэта ж бацька!..

— Гэта... бацька... — шаптала яна, заліваючыся слязьмі, і, упаўшы на калені, прыпала шчакой да халоднага мармуру...

У зеленаватым разліве гасла асенняе неба, а ў чуйнай вачэрняй цішы, якая апанавала крэпасць, плыў далёкі трывожны стогн журавоў, якія ляцелі на поўдзень.

На цёмным, яшчэ бязмесячным, небе густа мігцелі халодныя зоркі, калі Ірына Ільінічна пакінула крэпасць.

Над вузенькім астраўком, што ляжыць паміж Бугам і малой рачулкай Мухаўцом і завецца цяпер Цытадэллю, высвечаны падсветкай, быццам распаленая дабяла вялізная вось, трымаў, здавалася, на сабе планету стометровы штык Мемарыялу. Нібыта з-пад зямлі, з сутарэнняў і казематаў, узляталі над крэпасцю неастылыя з вайны словы песні-набата:

Вставай, страна огромная,
Вставай на смертный бой!..

Словы гэтыя чула Ірына Ільінічна, пакуль ішла па дарогах крэпасці, і думала, думала, думала, і ўсё перапляталася ў стомленым мозгу, і віхурай праносілася ў свядомасці, і балюча стукалася ў сэрца.

Званіць Яўгену Іванавічу яна не стала. Чаму? А хіба на ўсё, што адбываецца ў душы і свядомасці чалавека, ён заўсёды можа даць вычарпальны і хуткі адказ? Хіба не бывае так, што адказ той выпявае доўгія месяцы, а можа і гады?

Па дарозе апусціла ў скрынку паштоўку.

«Паважаны Яўген Іванавіч! Даруйце, што не давялося пабачыцца. Так выйшла. Дзякую за добрую памяць. І не судзіце мяне занадта сурова.

Ірына».

Турпоезд адышоў на Кіеў а другой гадзіне ночы, як і прадугледжвалася раскладам. Быў аўторак семнацатага кастрычніка — месяца «бабінага лета» і спелай рабіны.

Мал. Ю. Пучынскага.

К АРОТКАЯ газетная нататка па-ведамляла: у калгасе «Прамень камуны» Слуцкага раёна живе цікавая сям'я. Маці, Вольга Іванаўна Какоцька, была першай трактарысткай у сваёй вёсцы. Цяпер яна пенсіянерка. Працуюць на трактарах яе дачка і зяць.

Цікава было сустрэцца з прадстаўні-камі двух пакаленняў, якія жывуць пад адным дахам, адчуць масток, перакіну-ты з мінулага ў сённяшні дзень. Масток на трывалых апорах сямейнай традыцыі.

Ёсць у некаторых прафесій арэол ге-раізму, які ўзвышае іх над будзённасцю. Яшчэ не сцерліся ў памяці тыя дні, калі першыя трактары ўзнімалі не толькі пласты зямлі, але і пласты сялянскай свядомасці. Чалавек, які сядзеў за ру-лём трактара, азначаў больш, чым про-ста вадзіцель сельскагаспадарчай машы-ны. Ён вяршыў рэвалюцыю, перавароч-ваў стары свет і засяваў яго новым на-сеннем. І хай сабе сёння звычайны чаты-рохногі конь такая ж рэдкасць, як не-калі першы трактар, і няма каго здзіў-ляць роўным гулам магутнай машыны,— не паменшалі ад часу роля і значэнне паважанай і аўтарытэтнай пасады тракта-рыста-механізатара. Тым больш калі гэ-тую пасаду займае жанчына...

У «Прамень камуны» дарогі прывялі нас не адразу. Мінуў нейкі час з таго дня, калі з'явілася ў газеце тая замет-ка, і, перш чым ехаць у калгас, мы па-званілі ў Слуцкае раённае вытворчае ўпраўленне сельскай гаспадаркі. Адказ быў нечаканы:

— Паводле апошніх справаздач няма жанчын-трактарыстак у «Прамені каму-ны» ў дадзены момант...

Можна лічыць, што па гарачай пары нам пашанцавала: у праўленні аказаўся брыгадзёр трактарнай брыгады Пётр Пятровіч Хаценка. Па тэлефоне пацвер-дзіў: так, працавала трактарысткай Ма-рыя Перадок, дачка Вольгі Іванаўны Ка-коцька, ды вось нядаўна пакінула трактар. Папрасіўшы Пятра Пятровіча пача-каць, выезджаем у калгас.

Ад Слуцка да калгаса «Прамень ка-муны» пятнаццаць хвілін язды. Усе пят-наццаць хвілін перабіраем розныя мер-каванні: чаму Марыя Іванаўна пакінула трактар? Захварэла? Цяжка працаваць? Па сямейных абставінах? Муж забараніў? Канфлікт у брыгадзе? Прызнаюся, выбі-раліся найбольш складаныя выпадкі, што хоць як маглі апраўдаць учынак незнаё-май Марыі Іванаўны.

«Канфлікт у брыгадзе» адпаў сам са-бой, як толькі мы сустрэліся з высокім, шыракаплечым, шчырым Пятром Пятро-вічам. Ён нібы чакаў моманту, каб выга-варыцца на хвалючую тэму.

— Я гэта на кожным сходзе гавару. Нават не гавару, а ўгаварваю. Не хапае ў нас у калгасе механізатараў, працуем у адну змену. Усё мужчынскае насель-ніцтва, уключаючы кладаўшчыкоў і сле-сараў, курсы прайшло. А жанчыны не ідуць у механізатары. Такая сіла ў на-шым сяле — і не ідуць! Колькі я з імі гутарыў — і разам, і з кожнай паасобку! Угаварыў дзвюх Надзей Хаценка — Мі-хайлаўну і Аляксандраўну, Валю Каруліс

і яшчэ некалькіх жанчын. А прыйшлі толькі двое. Марыя — адна з іх.

Хадзіла Марыя Іванаўна на заняткі рэгулярна, здала залікі добра. Прыйшла ў трактарную брыгаду. Усё-такі сме-ласць патрэбна — адна сярод мужчын. Трактарчык мы ёй далі маленькі, лёгкі, рухавы — «РС-09». Па-мойму, ёй спада-баўся. Ну а праца на ім якая — зімой гной вазіла з фермы, тарфакрошку, ле-там міжрадкоўі апрацоўвала, хімічную праполку рабіла. Не бачыў я, каб была незадаволена.

— А як яна адчувала сябе ў брыга-дзе? Можна дома былі супраць? Муж быў незадаволены?

— Ды не. Маці ў Марыі дзяцей да-глядала. З мужам, Уладзімірам Кірыла-вічам, побач працавала.

Лёгкі на ўспамін, узнік на парозе сам Уладзімір Кірылавіч. Пацвердзіў: «Я ні-чога не маю супраць, калі жонка хоча, няхай працуе на трактары. А вось ёй не ўсё роўна, на якім трактары праца-ваць», — сказаў ён з намёкам.

Пётр Пятровіч намёк зразумеў адразу.

— Пакуль трактар навейшы быў, Ма-рыя з ахвотай на ім працавала. Потым рамонт трэба было самой рабіць, а за-пасных частак не далі. Магчыма, не ўпэўнена была ў сваіх сілах — вось і па-кінула трактар. Некалькі разоў потым запрашалі яе вярнуцца — не вярнулася.

Знаёмячыся з Вольгай Іванаўнай Ка-коцька ў іх утульным доме, разумею, чаму яна была сярод першых трактары-стак. У яе рухах і жэстах адчуваецца скрытая энергія, у размове — незалеж-насць меркаванняў. Так яна і растлума-чыла выбар, зроблены калісьці:

— Камсамолкай была. Трэба было на трактар — камсамол заклікаў — пайшла. Скончыла курсы, камбайнерам праца-вала...

Тады Вольга Іванаўна была шчыра пе-раканана, што замест яе ніхто іншы не павінен выконваць незвычайную для жанчыны работу.

Марыя, мяркуючы па ўсім, характарам не ў маці. Больш мяккая, асцярожная. У вачах яе застыла пачуццё віны, ві-даць, што ёй няёмка. Шчокі чырванюць агнём.

— Марыя Іванаўна, можа занадта цяж-кай вам здалася работа на трактары?

— Што вы кажаце! — пратэстуе яна. — Гэта ж не з матыкай на гарачыні махаць і не бульбу з кашом выбіраць. Некато-рыя жанчыны так і казалі: бач, на лёг-кую работу пацягнула. А я ім: хай бы ўзялі ды самі і пайшлі на трактар. Я ж дарогу нікому не засланіла.

— Чаму ж вы пакінулі трактар — тры месяцы без гаспадыні прастаяў?

— Вядома, прастаяў, — згаджаецца яна, — паўтара месяца новы матор пра-сіла. Не далі — вось і кінула, не заха-цела больш чакаць...

— Ведаеце, чаго яна хоча? — уступае ў размову Пётр Пятровіч. — Новенькі трактар хоча. Дайце яго, і яна вернецца хоць заўтра.

Значыць, пераадолела самы цяжкі бар'ер — псіхалагічны. Вывучылася, села за руль трактара — адзіная зараз жанчына на сяле. А калі ўзнікла рэаль-

ная цяжкасць — рамонт — адступіла, спалохалася. Спалохалася насмешлівай паблжлівасці сваіх калег: маўляў, лю-біш катацца — паглядзім, як будзеш са-начкі вазіць. Катацца, вядома, было ляг-чэй. І замест таго, каб замацаваць сябе на роўных правах з усімі, яна пачала патрабаваць для сябе прывілей.

— Кожны вольны сам рашаць: быць ці не быць яму трактарыстам, механізата-рам, — гаворыць яна нібы ў апраўданне сабе. А вінаваты выраз так і не знікае з яе твару аж да развітання.

Сапраўды, кожны вырашае за сябе сам. Хачу — іду, хачу — не іду. Але ёсць жаданні іншага роду, якія прадвызнача-юцца не толькі словам «хачу», але і словам «трэба». Барацьба са старымі звычкамі пачынаецца часцей за ўсё з перамогі над сабой, над сваімі вагання-мі, нерашучасцю, страхам. Хтосьці пер-шы скідаў паранджу, хтосьці першы па-чаў збіраць бавоўну дзвюма рукамі, хтосьці першы сеў за руль трактара. Іх заслуга ў тым, што яны пракладалі шлях другім, менш рашучым.

Гэта вельмі адказна — быць першай ластаўкай у сваім пачыне, ва ўсякай но-вай справе. Адказнасць не толькі ў тым, што ты сам ці сама ідзеш новай да-рогай, а і ў тым, што за табою павінны ісці іншыя. І калі ты павярнуў назад, як успрымуць гэта тыя, што крочаць услед?

Марыя Іванаўна збочыла з дарогі. Не хапіла ёй мужнасці пераадолець зусім не страшную вытворчую цяжкасць. А каму, як не ёй, дачцэ першай тракта-рысткі, трэба было сваім прыкладам ламаць псіхалагічны бар'ер, жаночую інертнасць у авалоданні тэхнікай!

Хоць і разумеюць жанчыны, што заў-трашні дзень калгаса немагчымы без шырокага выкарыстання тэхнікі, але далучаюцца да яе слаба. Спытайцеся, чаму? Адгаворкі часцей за ўсё самыя нязначныя, як кажуць, не па сутнасці. І гутарка ідзе не толькі аб трактарах: у калгасе шмат іншай тэхнікі, якая па-трабуе кіравання. Гэтае кіраванне цал-кам падуладна жаночым рукам.

Але нельга ўсё зводзіць толькі да пе-раадолення кансерватыўнай традыцыі, калі работа падзяляецца на жаночую ручную і мужчынскую механізатарскую. Далучыць жанчыну да кіравання тэхні-кай — значыць вырашыць яшчэ рад праблем — бытавых, культурных, са-цыяльных. Колькі маладых жаночых рук маглі вызваліцца для кіравання тэхнікай, калі б былі ў калгасе яслі-сад. А пралікі ў арганізацыі працы? Хіба ёсць такая пільная патрэба, каб Марыя Іванаўна са-ма рамантавала свой трактар? Ці не лепш было стварыць у калгасе спецыяль-ную рамонтную брыгаду, як гэта робіць-ца ў іншых гаспадарках? Адным словам, жанчыне-механізатару патрэбны ўсё ж некаторыя ўмовы для работы, умовы прадуманыя і ўзважаныя.

Успамінаю адказ Слуцкага раённага ўпраўлення сельскай гаспадаркі:

— Жанчын-трактарыстак у спісе калгаса «Прамень камуны» няма...

Можна аб гэтым толькі пашкадаваць. Калі б гэта не каштавала калгасу так дорага.

В. КАРАЛЁВА

НОВЫЯ ЗРУЧНАСЦІ

Адтаванне снегаваго «футра» на выпарніку—неабходная ўмова догляду халадзільніка. Але гэта прафілактыка адыме шмат часу і працы. Ведаюць пра такія незручнасці і канструктары. І вось яны знайшлі рашэнне: у новых хатніх «фабрыках холаду», якія ўжо сёлета сыдуць з канвеера Мінскага завода электрахаладзільнікаў, прадугледжана аўтаматычная сістэма выдалення вады, якая ўтвараецца пры раставанні снегу на сценках выпарніка. Вада сцякае ў спецыяльную пасудзіну, адкуль паступова выпараецца або выліваецца, калі гэта зручна для гаспадыні.

Халадзільнікі заўтрашняга дня стануць яшчэ больш зручнымі. У чацвёртым годзе пяцігодкі на мінскіх апаратах з'явіцца паўаўтаматычная сістэма, якая кіруе адтаваннем. Жанчынам спадабаецца такая навіна: працэс адтавання зойме ўсяго некалькіх мінут. Уманціраваны ў выпарнік награвальнік растопіць увесь снег. Хутка і зручна!

У канцы сёлета года завод выпусціць новыя серыйныя мадэлі халадзільніка «Мінск-10» і «Мінск-11» з аб'ёмам унутраных камер 220 і 280 літраў. «Мінск-11», такім чынам, будзе самым умяшчальным бытавым халадзільнікам у нашай краіне.

З РУЧАЙКОЎ—РАКА

Масла, малако, кефір, смятана, сыракава, смятанка, тварог, сыр... Любяць іх усе—ад старога да малага. Смачна, пажыўна, нарысна! У гастронамічных і спецыялізаваных магазінах заўсёды ёсць шырокі выбар малочных прадуктаў. Добрым словам успамінаюць гараджане сельскіх працаўнікоў, якія стаяць ля вытокаў малочнай ракі.

Тысячы ручайкоў жывяць гэтую раку. У племсаўгасе «Насовічы» Добрушскага раёна падлічылі, што за 11 гадоў работы дзяржнастаўнік цэнтральнай фермы Т. І. Трафімовіч, напрыклад, надаў больш як 700 тон малака. Для яго адначасовай перавозкі спатрэбіўся 6 аўтапоезд з 370 малакавозаў на 1,9 тony кожны. Таццяна Іванаўна ў трэцім годзе пяцігодкі абавязалася надаць ад кожнай з шаснаццаці замацаваных за ёю кароў па 5800 кілаграмаў малака, а калектыў яе фермы змагаецца за атрыманне 4400 кілаграмаў малака ад каровы. Знатная дзярка і яе сяброўкі моцна трымаюць слова, заданне васьмі месяцаў перавыканалі. Вопыт работы дэпутата

Вярхоўнага Савета БССР, кандыдата ў члены КПСС Т. І. Трафімовіч абмяркоўваўся на бюро Гомельскага абкома партыі. Сёння ў ініцыятара спарборніцтва жывёлаводаў вобласці сотні гарачых паслядоўнікаў. Значыць, яшчэ паўнейшай стане малочная рака.

МОЦНЫЯ, ХУТКІЯ, СПРЫТНЫЯ

Мільёны паклоннікаў «каралевы спорту» ў нашай краіне і за мяжой з дапамогай «Інтэрбачання» сталі сведкамі захапляючага паядынку лёгкаатлетчных зборных каманд Савецкага Саюза і Злучаных Штатаў Амерыкі. Адзінаццаць па ліку «матч гігантаў» адбываўся ў Мінску і закончыўся перамогай пераможцаў савецкіх спартсменаў. Наша жаночая каманда атрымала верх над амерыканкамі з лікам 95:51, а мужчынская дружная нанесла паражэнне гасцям з лікам 121:112. Мацнейшымі ў 22 відах праграмы з 36 былі атлеты з гербам Краіны Саветаў на пунцовых майках.

На мінскім стадыёне «Дынама» рыжанка Эльвіра Азольна, гераіня Рымскай алімпіяды і чэмпіёнка СССР 1973 года, палепшыла свой рэкорд, паслаўшы кап'е на 63 м 96 см. Залаты медаль у бегу на 100 і 200 метраў заваявала масквічка Надзея Бесфамільная, далей за ўсіх кінула ядро чэмпіёнка XX алімпійскіх гульняў Надзея Чыжова з Ленінграда. Уладальніца вышэйшай алімпійскай узнагароды Фаіна Мельнік з Ерэвана і ў беларускай сталіцы ўзнялася на вышэйшую прыступку п'едэстала гонару. Выдатна выступілі ў пяцібор'і спартсменка з горада Макееўка Надзея Тначэнка, у скачках у вышыню—Галіна Філатова (Яраслаўль), у бегу на 400 м—Надзея Калеснікова (Масква), у бегу на 1500 м—Людміла Брагіна (Краснадар), удзельніцы эстафеты 4×400 м Наталля Кулічкова, Ніна Зюськова, Інгрыда Баркане і Надзея Калеснікова. Яны ўзнагароджаны залатымі медалямі міжнароднай сустрэчы.

Мінскі матч прынес савецкай зборнай камандзе самую буйную перамогу за ўсю гісторыю гэтых спарборніцтваў з нацыянальнай зборнай ЗША.

На здымку: удзельніцы лёгкаатлетчнага матча СССР—ЗША на мінскім стадыёне «Дынама».

Фота Г. Уславава (фотакроніка БЕЛТА).

СВЯТЛАНА ВУЯЧЫЧ

работница
и саямка № 9

Ёсць людзі—і жанчына, якую вы бачыце на першай вокладцы часопіса, з іх ліку,—якія самі пра сябе смела і спакойна гавораць:

— Я вельмі шчаслівая.

Так, яна вельмі шчаслівая, гэтая прыгожая светлавалосая сінявокая жанчына. І імя быццам саткана з сонечных промняў—Святлана. І лёс, і ўся біяграфія, і сын, і муж, і маці, і людзі, якія акружаюць яе, якія любуюцца ёю і на сцэне і ў жыцці,—усё дапаўняе і складае тое, што называе яна па праву сваім шчасцем. Хто ж яна?

Давайце не пазнаёмімся, не, а толькі прадоўжым наша знаёмства, бо вы сустракаліся з ёю шмат разоў. Так, гэта Святлана Вуячыч, заслужаная артыстка рэспублікі, салістка Беларускага дзяржаўнага ансамбля танца. Гэта яна, тая тоненькая, як чарацінка, мінская школьніца, што яшчэ зусім нядаўна спяшлася з партфельчыкам у школу, хадзіла ў Палац піянераў, бегала з канькамі за плячыма на каток. А потым у яе жыццё назаўсёды ўвайшоў толькі-толькі створаны ансамбль беларускага народнага танца.

Яна стала душой славуэтага ледзь не на ўвесь свет ансамбля, адной з яго «перапёлачкаў», яго «лявоніх», «улітачкаў», адной з гэтых вясёлых, гарэзлівых дзяўчат ці казачна загадкавых гераінь народных легенд і паданняў, якія на працягу ўсяго канцэрта шчодро дораць вам радасць, прыгажосць, захапленне.

Кажуць, што талент—гэта праца. А шчасце? Калі размова ідзе пра Святлану Вуячыч, можна сказаць упэўнена: шчасце—гэта талент плюс праца, праца і яшчэ раз праца. Патрэбны былі гадзіны і гадзіны працы на рэпетыцыі, на трэніроўках, патрэбна была і фізічная загартушка і сіла волі, якую толькі блізкія людзі могуць угледзець у абліччы гэтай пяхотнай жанчыны, якая і сёння яшчэ нагадвае дзяўчынку-школьніцу. А шчасце ў сям'і? Сапраўды, прыемна быць жонкай вядомага спевака Віктара Вуячыча. Але толькі самыя блізкія людзі ведаюць, якая доля Святланінай працы, настойлівасці і мужнасці ва ўсіх сённяшніх поспехах Віктара. Падтрымка любімага чалавека ад першых дзён вучобы, ад першых канцэртаў да сённяшняй папулярнасці—справа—спытайцеся пра гэта ў самога Віктара Вуячыча—і нялёгка, і глыбока ўдзячная. У яе цудоўны сын Андрэйка. Шчасце мацярынства? Якая маці не ведае, што гэта таксама праца, праца і праца.

І яшчэ адно.

— Ведаеце, мы былі на гастролях у многіх краінах. Пералічыць нават цяжка: Аўстрыя, Чэхаславакія, Бельгія, Балгарыя, Румынія і г. д. Усюды нас прымалі вельмі цёпла, з вялікай цікавасцю. Але нідзе мы не бачылі такой сардэчнай цеплыні і шчырасці, як у нас на Беларусі. Асабліва ў вясковых клубах і сельскіх дамах культуры,—сказала Святлана Вуячыч.

Вяртаць народу тое, што ствараў ён вякамі, і адчуваць, як шануе ён гэты дар,—вось шчасце, не вымяральнае звычайнай мерай.

Фота Я. Коктыша.

12 ТРЫ ВЫМЯРЭННІ

КАЖУЦЬ, быццам у лесе кожнае дрэва не разгледзіш. Але калі ў вас ёсць час, пагаварыце вы з Валянцінай Калінавай. Яна раскажа пра любое дрэўца, што расце на яе абходзе.

Праўда, быў час, калі і яна не надта прыглядалася да дрэў, хаця амаль штодзень бегала ў лес з сёстрамі. Стараліся як мага больш набіраць ягад ці грыбоў, каб здаць нарыхтоўчыкам на лішні метр паркалю ці саціну. Купіць адразу пасля вайны не было дзе, а ў школу хацелася прыйсці ў новых сукенках.

Калі памёр нечакана бацька, думала, што развітаецца з лесам назаўсёды. Старэйшыя — Фруза з Маняй — вучыліся ў сельскагаспадарчым тэхнікуме, яна толькі скончыла сёмы клас. Каб не зрываць сясцёр з вучобы, паехала працаваць на Віцебскі дывановы камбінат. Праз колькі год выйшла замуж. За свайго ж старасельскага хлопца Уладзіміра Калінава, які таксама працаваў у Віцебску. А там дэкрэтны водпуск, потым другі...

Зноў да маці ў Старое Сяло прыехала. Падгадвала сына з дачкой. І рашыла папрацаваць часова ў Лосвідскім лясніцтве (усё яшчэ спадзявалася вярнуцца на свой камбінат). Гэта «часова» і цягнецца шаснаццаты год. Так што кожнае дрэўца ёй тут знаёмае і дарагое, бо...

— Але калі ўжо гаварыць пра лес, дык трэба ісці на абход, — яна шчыра смяецца, ямачкі на яе шчоках робяцца яшчэ глыбейшыя, а добрыя шэрыя вочы выпраменьваюць столькі замілавання, што мы ў момант выпраўляемся разам з ёй.

За веснічкамі Валянціна Гаўрылаўна спынілася ля маладога дрэва з мяккай, пушыстай ігліцай. Сібірская лістоўніца. Пасадзіла ўжо, як стала лесніком. І вось такая вымахала! Пакланіўшыся гэтаму рэдкаму ў нашых мясцінах дрэўцу, мы рушылі на пяты абход — Валянціны Калінавай.

Вельмі дэрэчы падаспела ляснічая Надзея Іванаўна Жукава з Малых Лётцаў. Гэтыя мілыя сціплыя жанчыны ўжо шмат год працуюць разам і як бы дапаўняюць адна адну. Нават жыццё іх намалевана нібы аднымі і тымі ж фарбамі. Гэта ж, як і Валянціна, Надзея была перадапошняй дачкой у сям'і. Бацька загінуў у партызанах, і маці хапіла гора з сямю дзецьмі. Старэйшыя ўжо вучыліся, калі Надзейка скончыла сёмы клас. Полацк ад іх Кушлікаў блізка. Вось і падалася туды, у тэхнікум лясной гаспадаркі.

А потым з дыпламам выдатніцы прыехала ў Віцебскі лясгас. Дырэктар, як убачыў зусім яшчэ зялёнае васемнаццацігадовае дзяўчо, ледзь не адправіў назад. Але папрацавала яна некалькі месяцаў майстрам лясной гаспадаркі ў Аксанаўшчыне, і ёй даручылі Старасельскую лясную дачу — паставілі тэхнікам-лесаводам. Акурат тады Валянціна Калінава і прыйшла да Надзеі Іванаўны ўладкоўвацца на работу.

Колькі год мінула, а яны ўсё разам. Валянціна вучылася ў Надзеі Іванаўны спасцігаць таямніцы лесаводчай навукі і шчодро дзялілася з ёй сваімі гаспадарчымі сакрэтамі, уменнем выхоўваць дзяцей, добразычлівасцю ў адносінах з людзьмі. Можна таму яны і разумеюць адна адну з паўслова. Можна таму Надзея Іванаўна часцей, чым дзе, бывае на абходзе Калінавай.

А пачынаецца ён адразу за аселяй. Усе тры ўчасткі нібы акаймоўваюць Ста-

рое Сяло. Самы далёкі край — за пяць-шэсць кіламетраў ад двара. Ды паспрабуйце вы абысці пешшу 320 гектараў лесу! Мужчыны едуць на свае абходы хто на веласіпедзе, хто на матацыкле. А Калінавай хіба толькі кабыліца Машка прыходзіць на дапамогу. Але часцей за ўсё Валянціна Гаўрылаўна крочыць з квартала ў квартал пешшу. То з ружжом, то з сякерай ці рыдлёўкай. І толькі сёння з пустымі рукамі ідзе на спатканне з любімым лесам.

— Хоць некаторыя і кажуць, што хваёвы лес лепш, а мне дык больш падабаецца мой, змяшаны. Не бяда, што ў ім раса трымаецца аж да паўдня, што ў гэты гушчар, бывае, і не ўлезці. Затое тут любое дрэўца ўбачыш.

Спынілася перад вузкім доўгім калідорам, дзе гадоў дзесяць таму назад сама рабіла пасадкі па рэканструкцыі лесу. Чатырохметровай паласой выцерабілі малакаштоўныя пароды, падрыхтавалі глебу і пасадзілі елачкі, дубкі, ясені. Як выцягнуліся тыя дубкі, яшчэ больш — ясені! І толькі елачкі пакуль яшчэ маленькія карлікі сярод іх. Бо елка, як гаворыць Надзея Іванаўна, першыя дзесяць год вельмі марудна прыбывае ў вышыню, а потым пачынае расці шпарка, і прыйдзе час, калі яна дагоніць дуб з ясенем.

Праўда, для гэтага колькі працы трэба пакласці! Першыя тры гады — праполка раз за разам. Нарэшце траву і зараснік вакол дрэўцаў ужо можна абкошваць. Тым часам у гэты калідор прабіваецца алешнік. Трэба неадкладна рабіць асвятленне, потым высякаць малакаштоўныя пароды. Міне дзесяць год — рабі прачыстку. Яшчэ праз дзесяць — прарэджвай культуры, каб ствалы былі роўныя. Сачы за прыростам. Зноў і зноў — то праходная, то санітарная высечка. Менш каштоўнае дрэва, якое прыгнітае больш каштоўнае, ідзе на спіл. Захварэла сасна ці бяроза — а хвароб і ў дрэў хапае — таксама на спіл: каб не заражалі іншых. Рэканструкцыя ідзе адна за адной...

Слухаю і думаю: як жа мала мы ведаем свой лес! Калі і трапляем пад яго шаты, дык снуем паміж ствалоў, шукаючы грыбоў ці ягад, не задумваемся, колькі людской працы за кожным дрэвам.

А Валянціна Гаўрылаўна з кожным крокам нібы новую старонку гартуе. У чарговым калідоры рэканструкцыі толькі глянула на дубкі — і адразу распазнала: садзілі іх яшчэ да яе, жалудамі.

— Мы таксама некалі рыдлёўкамі рыхтавалі глебу і ў кожную лунку клалі па тры жалуды, пакуль дзікі не адвучылі нас ад гэтага метаду. Не паспелі пасеяць тыя жалуды, як кабаны перакапалі паласу так, што мусілі мы ехаць у гадавальнік па саджанцы. Але, як бачыце, не ўсе жалуды знайшлі дзікі. Вось тры дубкі так і растуць з аднае лункі.

Перайшлі ў наступны квартал, і ўжо Надзея Іванаўна ўсклікнула:

— Глядзі, Валя, як выраслі нашы елачкі!

А Валянціна Гаўрылаўна растлумачыла: — З іх мы пачыналі сваю лясную працу. Іх толькі пасадзілі ў той год.

Елачкі, прыгожыя, зграбныя, нібы дзяўчаты на выданні, шапацяць разлапістымі вершалінкамі. Паміж роўных тонкіх ствалоў засталіся нізкія пянёчкі пасля высечкі асвятлення. Гэта рабіла сама Валянціна Калінава. І зараз не налюбуюцца на сваіх прыгажунь. Праз год зноў прыйдзе сюды з сякерай — трэба будзе зрабіць прарэджванне, бо некаторыя дрэўцы і самі не растуць і іншым замінаюць.

Крочыць ляснік з квартала ў квартал — а іх на абходзе адзінаццаць. То парадуюцца, то засмуціцца. Ці даўно высякалі алешнік на новай паласе, а ён зноў заглушыў пасадкі, сібірскай лістоўніцы не відаць за імі. Надзея Іванаўна толькі галавой паківала. А Валянціне трэба зноў прасіць дзядоў суседскіх і самой ісці секчы, бо спецыяльных рабочых няма.

А сама ж некалі пачынала працаваць рабочай. Тады была такая брыгада. Пілавалі лес, рыхтавалі глебу, саджалі дрэўцы, даглядалі. І калі нехта сказаў, што іх могуць скараціць, Валянціна пажартавала: «Скароцяць, дык лесніком пайду». Стары ляснік Міхайлоўскі, які рэкамендаваў яе ў партыю, запамніў той жарт. У хуткім часе яе-такі паставілі лесніком.

Некаторыя паціскалі плячыма: леснікоў-жанчын не было ва ўсім Віцебскім лясгасе. Але за дзесяць-адзінаццаць год не толькі прывыклі, а і пераканаліся, што парадку на абходзе ў Валянціны Калінавай больш, чым у якога мужчыны.

Справа ж не толькі ў тым, каб пасадзіць дрэўца. Трэба яго як след даглядаць, засцерагаць ад пажараў, ад браканьераў. Тут трэба быць не толькі пільнай і ўважлівай, а і смелай, настойлівай.

Аднойчы прыйшла на ўчастак у пачатку зімы і вачам не паверыла — пяць свежых бярозавых пняўкоў! Хто ж спілаваў самавольна такія бярозы? Пачала шукаць у сваім сяле. Знайшла бярозавыя дровы ў адным двары. Паклікала Надзею Іванаўну Жукаву і дэпутата сельсавета, адрэзалі па кавалачку ад чурбачкоў і пайшлі ў лес. Зверылі іх з пнямі — і ўсё стала ясна.

Але пакуль ішло следства, снегу наваліла так, што ў лес не ўлезці. Ды не такая Калінава, каб адступіцца. Яна добра помніла, дзе раслі яе бярозы. Правальваючыся па пояс у снег, зноў пайшла на тую дзялянку. І калі адкапала з-пад сумёту пні, парубшчык больш ні слова не сказаў. Прыйшлося яму заплаціць штраф. Гэта для ўсіх паслужыла добрым урокам.

І ўсё ж летась вымушана была скласці трэці акт за ўсе гады сваёй работы. Зноў на суседа. Нарыхтоўваў дровы і спілаваў самавольна чатыры дзелавыя асіны. Валянціна Гаўрылаўна з Надзеяй Іванаўнай адразу ж гэта выявілі. Без суда заплаціў 75 рублёў штрафу.

Старасельцы не тояць злосці ні на лесніка, ні на ляснічую. Бо ведаюць: калі па закону, дык і Калінава і Жукава ўсё для іх зрабляць. Дровы ды і дзелавая драўніна зараз не праблема. Штогод бываюць прачысткі, праходныя рубкі, прарэджванне, толькі афармляй як след і працуй па ўсіх правілах лесаводства.

Але сачыць трэба. І асабліва перад Новым годам. Не дагледзь — і тыя ж елачкі-красуні нехта можа бяздумна ссекчы. Таму ўсе дзевяць леснікоў і работнікі лясніцтва загадзя ўстанаўліваюць дзяжурствы, самі нарыхтоўваюць навагоднія елкі і не даюць літасці самавольным парубшчыкам.

...Час у лесе бяжыць незаўважна. Вунь ужо сонца над самай галавой. Ідзем крыху змораныя спёкай і думаем кожная пра сваё. Мне прыгадалася даўняя камандзіроўка ў леспрамгас, імкнуся ўявіць сабе, колькі дубоў, сосен, елак валяць з караня кожны дзень. З грукатам, з трэскам, з азартам. А лесаводам і двух жыццяў не хопіць, каб вырасціць з маленькай елачкі вялікае дрэва. І шкада, што людзі, мусіць, хутчэй даведаюцца пра тых, хто спілаваў яго, а не пра тых, хто вырасціў.

Але не гэта турбуе лесніка з ляснічым. Адна з іх угледзела свежыя сляды лася і шукае, куды ж ён падзеўся. Другая пашкадавала, што мурашнік не абгароджаны. Усё гэта яны ахоўваюць. Вясной хадзілі ад бярозы да бярозы, зліваючы ў бочкі сок — больш як сорак тон нарыхтавалі. Восенню і зімой пойдуць ад сасны да елкі, збіраючы шышкі на насенне. І так работа за работай.

Вось і зараз з абходу спяшаюцца на будоўлю. Сёлета, апрача асноўнай работы, леснікі і работнікі Летчанскага лясніцтва ўзяліся пабудаваць сабе двухпавярховы цагляны дом, дзе размесцяць кантору, пакоі для адпачынку працаўнікоў лесу. Трэба спяшацца.

— Я неяк чытала, што чалавек паўнацэнна пражыве сваё жыццё толькі тады, калі пасадзіць на зямлі дрэва, выхавала сына, збудуе дом, — гаворыць з усмешкай Валянціна Гаўрылаўна. — Пабудуем мы свой дом — жыццё маё будзе адпавядаць усім тром гэтым вымярэнням.

Сапраўды, дрэў яна пасадзіла — дай бог кожнаму. Выхавала сына-пагранічніка. І дачка вунь, як бярозка. Ды і на будоўлі Калінава не ўступае ні аднаму лесніку — сапраўдным мулярам стала. Вось і выходзіць, што вымярэнні тыя вельмі адпавядаюць яе жыццю.

А. ЗАХАРЭНКА

Ля тэадаліта Галя Скуратава, першая памочніца ляснічага.

Мусіць, і ў свята сустрэнуцца ў лесе ляснік і ляснічы.

Фёдар Міронавіч Спірыдонаў не проста сусед лесніка, а і яе добры памочнік.

ВОДАР ГАЛІНКІ З ЯБЛЫКАМ

Еўдакія Лось вельмі ўдала назвала свой новы зборнік вершаў, выпушчаны сёлета выдавецтвам «Мастацкая літаратура». За «Галінкай з яблыкам» паўстае сімвалічны сад яе паэзіі. Сад з глыбокімі карэннямі патрыятызму, удзячнай памяці аб загінуўшых, сяброўства і кахання, грамадзянскай руплівасці аб усім, чым жыве чалавек.

Моцна гучыць тэма мужнасці і гераізму, самаахвяравання ў дыялектычным асэнсаванні неабходнасці. Барамі гудзе, зарой займаецца імя народнага героя бацькі Міная. На месцы спаленых вёсак, якія не ўсталі, сцэле лета, нібы для жывых, прыгожыя свае дываны, прыводзіць сюды пах язінавы, свет бурштынавы. Родным братам становіцца марыйскі воін, які на Ушаччыне грудзмі засланіў амбразуру варожага дзота, і, вядома ж, імя марыйскага брата хочацца прашапаць «шатам, паплавам, аляням, птушанятам». Кожны здзейснены подзвіг бессмяротны, — скіраваны ў будучыню, ён вызначае маральны абавязак, норму грамадзянскасці для ўсіх сучаснікаў і нашчадкаў. Адчуваннем, што можа некага страціць, жыве лірычная гераіня паэтэсы. Адсюль усвядомленае імкненне быць «бліжэй да ран, бліжэй да мук». Чалавеку трэба дапамагчы. Дагэтуль мы, відаць, не задумваліся над сэнсам і мерай дапамогі. Таму кагосьці з нас як бы знянацку засцігае пытанне: а ці кожнаму ты можаш аказаць жаданую паслугу? «Слабага няцяжка падтрымаць, яму на плечы лёгкі груз падаць, а вось калі гукае не слабак»... І трэба мець дастатковую маральную сілу, самому быць даволі моцным, каб выказаць гатоўнасць: «Вось мая рука». І гэтая гатоўнасць, выходзячы можа за межы звычайных сяброўскіх узаемаадносін, набывае значнае абагульненне: «Падтрымліваю зерне, каб расло, падтрымліваю сонца, што ўзышло».

Для Еўдакіі Лось усё ў прыродзе жывое і блізкае. Яна дасылае адкрыты ліст усім лістам, што на галлі зазімвалі. Бачыць, як мак самохаць спальвае сябе на вогнішчы цвіцення дзеля макавага зярняці.

Вершы аб каханні прывабліваюць душэўнай чысцінёй і своеасаблівай мужнай шчырасцю. Боль страты, журба па няздзейсненым, пакутлівае і трагічнае, што выпала ў жыцці, не спустошылі душу. І не адчай, а надзея становіцца дарадчыкам, гэта яна нараджае радкі: «Чаго ні давялося перажыць, а я жадаю аднаго — любіць». І ніхто не папракне лірычную гераіню, калі яна нават пазайздросціць чыймусьці каханню і, ставячы сябе на месца той, па якой пакутуе незнаёмы шафёр, прызнаецца сваім тайным думкам:

Калі б мне яго сэрца, Лола,
пераехала б у Галодны стэп,
пераехала б у халодны стэп,
у які хочаш страшны стэп...

Чалавек пачынае рабіць першыя крокі, адкрывае і спасцігае свет. «— Мамачка, камень выраст! — Камяні не растуць, сыноч». Трэба растлумачыць дзіцяці і чаму камяні не растуць, і споўніць перад ім найвялікшы грамадзянскі абавязак: выхаваць такім, якім яго чакае будучыня. Тэма мацярынства ў мастацтве вечная ў сваім абнаўленні. Нельга без хвалявання ўспрымаць радкі Еўдакіі Лось, звернутыя да сына: «Хай па ўсмешцы пазнаюць, што мой, і цябе прывітаюць». У гэтых радках і радасць, і светлая журба, навіяная прадчуваннем расставання. А можа так і трэба, каб радасць, як тое сонца, заўжды адбівала і лёгкі цень чалавечага смутку.

Паэтычны сад Еўдакіі Лось — гэта перш за ўсё родная зямля з яе мінулым і сучасным, з непаўторнымі з'явамі жыцця і народнага побыту. Зямля, на якой і гора тваё, і шчасце тваё знаходзяцца ў непарыўнай сувязі з агульным, грамадскім. З разуменнем гэтага вызначаюцца клопаты жыцця і адказнасць за зробленае. «Мне сказаў садоўнік: не чакайце, каб садок кусціўся абы-які! Лішнія галінкі абразайце, а то сокі п'юць вясною ўсмак». Не, не спяшайцеся! Гэта толькі палавіна мудрай парады. «Трэба падразаць ранет, пяпінку... ды не зрэзаць з лішнімі галінку, на якой бы яблычка расло». У кнізе нямала «садовых» вобразаў, і ўсе яны, як пераконваемся, нясуць маральна-этычную і філасофскую нагрукку.

Новая кніга Еўдакіі Лось прынясе радасць чытачу: «Галінка з яблыкам» мае свой адменны паэтычны водар.

Аляксей ПЫСІН

ЦЯПЕР я не магла б жыць без спорту, без штодзённых трэніровак па некалькі гадзін, без гэтай вялікай засцеленай матамі залы з шведскай сценкай, бярвяном, рознавысокімі брусамі, канём, дзе кожную раніцу я сустракаю сваіх сябровак Наташу Фядотаву — сёлетнюю чэмпіёнку Беларусі, Зіну Зносенка — чэмпіёнку мінулага года, сямікласніцу Ліду Горбік, якая нядаўна выйграла міжнародную сустрэчу юніёраў у горадзе Фрунзе.

школе быў спартыўны гурток. Такія гурткі ёсць у кожнай школе, кіруюць імі звычайна настаўнікі фізкультуры. Сястра прывяла мяне ў гэты гурток. Я пачала займацца рэгулярна. А па святах выступала «на гледача» з мастацкай самадзейнасцю ў раённым Доме культуры — танцавала вальс з абручом, пад музыку рабіла сваю «вяровачку».

Вучаніцай 5-га класа прыехала ў Мінск на дзіцячыя спаборніцтвы, што адбываліся ў спартыўнай зале Дома афіцэраў.

ДАРОГА НА ФЕСТИВАЛЬ

У гэтую залу я ўпершыню ўвайшла зялёным дзяўчом, мяне прывёў за руку трэнер Віктар Сяргеевіч Хамутоў. Сюды я вярнулася пасля XX Алімпійскіх гульняў залатой чэмпіёнкай.

А было ж, што хацела кінучы спорт, здаліся цяжкімі трэніроўкі. Цяжкія яны? А як жа! Але хіба ёсць лёгкая дарога ў вялікі спорт? Няма такой дарогі. У вялікі спорт прыводзіць праца, толькі настойлівая, штодзённая праца.

Я люблю спорт. З гэтай любоўю, напэўна, нарадзілася. У дзяцінстве лёгка, без напружання рабіла «вяровачку»: узяўшыся рукою за палец нагі, адцягвала нагу ўбок і высока падымала яе не згінаючы ў калене. І — танцавала кожную свабодную хвіліну пад любую музыку.

Першая заўважыла маю любоў да спорту і некаторыя здольнасці (гібкасць і прыгучасць) старэйшая сястра Наташа. Мы жылі ў Смалевічах, у

Тут мяне ўбачыў Віктар Сяргеевіч, прапанаваў займацца ў яго. Паехаў у Смалевічы да бацькоў, угаварыў іх адпусціць мяне ў Мінск. Хаця бацькі мае — далёкія ад спорту людзі: тата — рабочы-будаўнік, маці — дэзінфектар у раённай бальніцы, але яны не прарэчылі. Так я стала вучаніцай дзіцячай спартыўнай школы-інтэрната таваарыства «Працоўныя рэзервы». І так пачалася мая дарога ў вялікі спорт. Праз год я выканала норму кандыдата ў майстры, а ў восьмым класе стала майстрам спорту СССР.

Помніцца першы выезд за мяжу — у Румынію, на міжнародную сустрэчу, дзе я ўпершыню абараняла гонар маёй Радзімы. Страшна? Канешне. Адказнасць вялікая. Я суцяшала сябе толькі тым, што ўсім страшна, не мне адной. І побач быў мой трэнер Віктар Сяргеевіч, патрабавальны на трэніроўках і першы памочнік на спаборніцтвах. Я апынулася ў ліку дванаццаці наймацнейшых

гімнастак. Гэта было ў 1970 годзе. Мне — 16 гадоў.

Праз год была першая вельмі дарагая для мяне перамога. У Маскве на Спартакіядзе народаў СССР я выйграла другое месца на брусах, пасля такой слаўтай гімнасткі, як Тамара Лазаковіч, і трэцяе месца ў шматбор'і. А там выступалі і Люда Турышчава і Оля Корбут. І яшчэ тады была вялікая радасць — наша беларуская каманда на спартакіядзе заняла першае месца.

Потым я ездзіла ў Люксем-

ні. Самым адказным, самым незабыўным і самым шчаслівым быў для мяне ўдзел у іх. У Мюнхене сабраліся спартсмены са 154 краін свету. Столькі праслаўленых імёнаў, столькі тытулаў: чэмпіёны свету, Еўропы, алімпійскія чэмпіёны, столькі дужых, прыгожых, столькі вялікіх, слаўтых майстроў сваёй справы. І з імі я — дзяўчына са Смалявіч.

У зборнай камандзе савецкай краіны было шэсць гімнастак: Люда Турышчава з Грознага, Оля Корбут з нашага белару-

сочаць, а перажываюць, у думках робяць разам з намі ўсе нашы рухі. А калі мы сарвемся, упадзем, тады ўсё прапала. Ім будзе вельмі цяжка выраўняцца. Я была забойчыкам на бярвяне і ў вольных практыкаваннях, Эльвіра — скачок цераз каня і брусы.

Паднялася я на бярвяно, пачала выконваць сваю праграму — і пра ўсё забылася: і што тысячы вачэй у вялізнай зале на мяне глядзяць, і што строгія суддзі сочаць за кожным моім рухам, і што тэлекамеры

кавіку. Амерыканцы прымалі нас вельмі цёпла, памагалі выступаць — апладзіравалі за кожны ўдала выкананы элемент праграмы. Шмат было цікавых сустрэч. Нас прымаў у Белым Доме прэзідэнт ЗША Рычард Ніксан. Ён сказаў, што мы прыехалі ў іх краіну не толькі як спартсмены, але і як прадстаўнікі сваёй краіны. І ў будучым амерыканская моладзь павінна сябраваць з моладдзю Савецкай краіны.

26 сакавіка мы выступалі ў горадзе Чыкага. Оля Корбут сваім майстэрствам так пакарыла чыкагцаў, што цяпер кожны год 26 сакавіка яны будуць святкаваць дзень Вольгі Корбут.

Пасля Амерыкі мы былі ў Англіі. Зноў выступленні, выступленні, выступленні.

Спартыўная дарога прывяла мяне на X Сусветны фестываль моладзі і студэнтаў у Берлін. Мая родная Беларусь паслала мяне туды дэлегатом. Гэта вялікі гонар.

І вось Берлін. Я не раз ужо была ў ім. Але такім прыгожым, такім святочным і маладым не бачыла яго ніколі. 25 656 юнакоў і дзяўчат са 140 краін свету прыехалі сюды. Ёсць ад чаго памаладзец!

Дэвіз фестывалю — «За антыімперыялістычную салідарнасць, мір і дружбу».

Кожны дзень свята меў свой лозунг: дзень салідарнасці з народамі, моладдзю і студэнтамі В'етнама, Лаоса і Камбоджы; дзень салідарнасці з народамі, моладдзю і студэнтамі арабскіх краін за трывалы і справядлівы мір на Блізкім Усходзе; дзень барацьбы за мір, міжнародную бяспеку і супрацоўніцтва. Цэнтральнай падзеяй гэтага дня стаў масавы мітынг моладзі. Юнакі і дзяўчаты з усіх куткоў зямлі, розных колераў скуры і па-рознаму апранутыя гарача гаварылі, што яны не хочуць ваяваць, а хочуць сябраваць з моладдзю ўсіх краін. Няхай бітвы будуць толькі спартыўныя. Няхай акопамі ніколі больш не будзе парэзана зямля. А на палях моладзь хай вырошчвае высокія ўраджаі, каб усім людзям хапіла хлеба...

Берлінскі фестываль праходзіў у вельмі спрыяльнай міжнароднай абстаноўцы. Намецілася тэндэнцыя да разрадкі напружанасці, да пашырэння супрацоўніцтва, да ўсталявання трываллага міру.

Закончыўся фестываль, я вярнулася дадому. Шмат працую. Вучуся на другім курсе вячэрняга аддзялення Мінскага фізікультурнага інстытута.

І кожны дзень — трэніроўкі.

Антаніна КОШАЛЬ,
майстар спорту СССР
міжнароднага класа,
алімпійская чэмпіёнка

Антаніна Кошаль выступае ў ЗША.

У кароткія хвіліны адпачынку.

бург на паказальныя выступленні. Тры дзяўчынкі і тры хлопчыкі-гімнасты былі там разам з нашымі фехтавальшчыкамі. А ў Нарвегіі ў тым жа годзе праводзіліся міжнародныя спаборніцтвы на кубак Бергера. Я і Саша Малееў, наш савецкі гімнаст, выйгралі гэты кубак. У Балгарыі я выйграла прыз «Залатыя пяскі», а ў розыгрышу іх удзельнічалі 12 краін свету: спартсменкі ГДР, ФРГ, Францыі, Нарвегіі і інш.

Люба Бурда, гімнастка з горада Варонежа, Эльвіра Саадзі з Ташкента і я разам з дзвюма камандамі савецкіх баскетбалістаў ездзілі на паказальныя выступленні ў Італію.

У Югаславіі была на матчавай сустрэчы БССР — Югаславія. Ездзіла яшчэ раз у Румынію, не аднойчы — у ГДР, ФРГ, Польшчу. Гэтыя міжнародныя сустрэчы і спаборніцтвы былі падрыхтоўкай да Алімпійскіх гульняў, прывучалі мяне да грозных сапернікаў.

І вось — XX Алімпійскія гуль-

скага горада Гродна, Тамара Лазаковіч з Віцебска, Люба Бурда, Эльвіра Саадзі і я. Запасной была запісана Ніна Дронова з Тбілісі. Каманда ў нас дружная. Адна другую падтрымлівалі, ну як сёстры родныя.

А калі пачаліся спаборніцтвы, забыліся ўсе вялікія тытулы грозных сапернікаў, апанавала думка — выступіць як мага лепей, і не адной каму-небудзь, а ўсім. Мы ж там не проста Люда, Оля, Тамара... Мы прадстаўнікі СССР, мы абараняем гонар краіны, вялікай Краіны Саветаў. Нам даверылі гэты гонар. Там, на Радзіме, за нашымі выступленнямі сочаць мільёны людзей і жадаюць нам перамогі.

Эльвіра і я былі ў камандзе забойчыкамі. Мы пачыналі першымі. У нас павінны быць самыя моцныя нервы. Ад нас залежыць многае — выступім добра, атрымаем высокія балы — і ўся каманда выступіць добра, бо сяброўкі не толькі

паказваюць мяне на ўвесь белы свет, і што недзе ў маленькіх Смалявічах ля тэлевізара хвалюецца мая мама... Для мяне існавала толькі бярвяно, дзесяць сантыметраў шырыні і ніводнага больш.

Пакуль суддзі ставілі мне адзнаку, я паспела шапнуць нашым дзяўчатам: «Спакойна. Бярвяно не слізкае, наканіфлена ў норму, магнэзіі на рукі трэба ледзь-ледзь».

Суддзі паказалі маю адзнаку: 9,4 бала. Алімпійскай чэмпіёнкай на бярвяне стала Оля Корбут — 9,9 бала.

Усе шасцёра мы сталі залатымі алімпійскімі чэмпіёнкамі. Гэта была вялікая перамога зборнай нашай краіны. Добры пачатак. Пра тое, што мы былі шчаслівыя, і гаварыць няма чаго. Радасці не было мяжы.

Потым турнэ па ФРГ, потым запрашэнне наведаць з паказальнымі выступленнямі Злучаныя Штаты Амерыкі.

Гэта было ўжо сёлета, у са-

МЫ ВУЧИМСЯ ШЫЦЬ

Фота Я. Коктыша.

Заняткі праводзіць выкладчыца
Я. А. Маслава.

Нялёгка пашыць добрую су-
кенку!

Уважліва сочыць выкладчыца М. І. Кор-
сік за работай Галі Савянковай.

У Мінскім тэхналагічным тэхнікуме вучацца будучыя тэхнолагі, мадэльеры, канструктары адзення. Каб стаць добрымі спецыялістамі, яны павінны шмат чаго ведаць, у тым ліку ўмець самастойна канструяваць і шыць адзенне — паліто, сукенкі і іншыя рэчы. Нялёгкае майстэрства швачак яны спасцігаюць у вучэбна-вытворчай майстэрні тэхнікума.

Вытворчая практыка ў майстэрні пачынаецца з першага курса. Вопытныя майстры паказваюць першаккурснікам, як правільна валодаць іголкай, выконваць самыя разнастайныя шыўкі, як апрацоўваць дэталі. Навучэнцы старэйшых курсаў самастойна шыюць жаночыя сукенкі, мужчынскія і жаночыя паліто. Узоры распрацоўваюць самастойна і пры дапамозе работнікаў Дома мадэлей.

На здымках Я. Коктыша вы бачыце студэнтаў IV курса тэхналагічнага тэхнікума ў вучэбна-вытворчай майстэрні.

А ў дадатку да нашага часопіса вы знойдзеце сёння мадэлі сукенак і касцюмаў, пашытых навучэнцамі гэтага тэхнікума.

ЦЯМО СВІТАЛЬНЫХ ЗОР

На ферму яны звычайна прыходзяць паасобку, а дамоў вяртаюцца заўсёды разам. Бывае, што адна з іх управіцца раней і тут жа спяшаецца на падмогу сяброўцы. А чатыры рукі — гэта не дзве: і хутчэй, і весялей. У момант скончана справа, можна бегчы дахаты.

А разам, здаецца, і дарога ўдвая карцейшая. Не паспеюць падзяліцца сваімі дзявочымі сакрэтамі, словам перакінуцца, як і развітвацца трэба. Прыпыняцца на хвілінку-другую, скажуць «да заўтра» — і знікнуць за веснічкамі.

У той чэрвеньскі вечар яны неяк выбіліся з гэтага правіла. Мінулі адны вес-

нічкі, другія, дайшлі аж да саўгаснай канторы, павярнулі назад. Здаецца, і перагаварылі пра ўсё, ды і надвор'е не сказаць каб прыемнае: пад нагамі лужыны, гразь хлюпае, не па-летняму сыпле дробны, халодны дождж. Але дзяўчаты не звяжалі. Калі яны цяпер сустрэнуцца? Не раней, як на тым тыдні...

— Значыць, заўтра будзеш у Мінску, — уздыхнула Ніна.

У тым, як сказала яна гэта, Лёня адчула зайздрасць і ў той жа час радасць. Радасць за яе, сваю сяброўку. Цудоўная гэта Нінка Купрына, яе найпершая і найлепшая сяброўка! Вось яна крочыць побач і ўжо каторы раз супакойвае, каб Лёня асабліва не хвалявалася: будучы твае кароўкі ў поўным парадку — і накармлены, і напоены, і падоены. Так яно і будзе. Заўсёды, калі едзе Лёня на сесію (дэпутацкую ці экзаменацыйную), на пленум абкома камсамола ці па якой іншай неадкладнай справе, яе групу Ніна бярэ пад свой кантроль, дапамагае падменнай даярцы дагледзець і падаіць Лёніных рагулек.

І Лёня да яе з адкрытай душой: падкажа, выручыць, як кажуць у вёсцы, апошнім арэхам падзеліцца. Любая радасць і няўдача — на дваіх.

З няўдачы ў іх і пачалося першае знаёмства. Здаецца, было зусім нядаўна, а з таго вечара мінула ўжо два гады. Управіўшыся са сваімі справамі, даяркі сабраліся ў чырвоным кутку. Адна з жанчын з'едліва кінула:

— Пацісніце ручку нашай новенькай! Набяруць дзяцей, а ты працуй за іх. Работнічкі!..

Невысокая дзяўчына стаяла ля дзвярэй. Шчупленькая, з выгляду звычайная школьніца, яна пераступала з нагі на нагу і не ведала, што рабіць: выбегчы за дзверы ці маўкліва слухаць, што будучы яшчэ пра яе гаварыць.

Лёні стала шкада гэту дзяўчынку. Яна ж прыйшла на ферму, каб працаваць, але першыя цяжкія развеелі гэты добры намер. Языкам мянціць лёгка, а вась хто дапамог дзяўчыне на першым кроку, хто падтрымаў яе ў цяжкі момант? Ніхто. Ubачылі толькі, што яна надумалася кінуць ферму.

«Добрая і я цаца-ляля, — дакарала сябе Лёня. — Чаму не прыйшла на дапамогу? Хіба забылася, як сама яшчэ нядаўна пачынала? Не забылася. Проста, занятая работай, не звяртала ўвагі на новенькую».

Яна непрыкметна праціснулася да дзяўчыны і ціхенька спыталася:

— Гэта праўда?

Тая нічога не адказала, толькі яшчэ больш пачырванела і ніжэй апусціла галаву. Значыць, праўда.

Дамоў яны ішлі разам. Размова ніяк не клеілася. Толькі Лёня не адступала. І спадарожніца нарэшце прызналася: кідае ферму, бо працаваць даяркай цяжка.

— Вядома, нялёгка, — пагадзілася Лёня. — А хіба ты гэтага не ведала?

— У тым і справа, што не ведала, — уздыхнула дзяўчына. — Нам у школе гаварылі, што цяпер на ферме — поўная механізацыя, а тут...

Гэтыя сукенкі пашылі мы самі!

Яна не дагаварыла, бо і сама не ведала, што хацела ўбачыць на ферме. Затое Лёня яе зразумела: не механізацыя тут вінавата.

— Ты, Ніна, спалохалася першых цяж-касцей. Праўда?

— Цікава, што б ты рабіла на маім месцы?

— Што ж, калі цікава, то слухай...

Сказала так Лёня і спахапілася: а што яна будзе раскажваць? Вось Францішка Міхайлаўна Белабоцкая ці Браніслава Лаўрэнцьеўна Ундра — гэта іншая справа. Яны па дваццаць гадоў даяркамі працуюць, ордэны і медалі за работу маюць, пастаянныя ўдзельнікі выстаўкі ў Маскве. У параўнанні з імі яна, Леанарда Вайткевіч, яшчэ зялёная. Праўда, цяпер ужо набыла нейкі вопыт, майстэрства.

— У мяне, — пачала Лёня свой расказ, — калі я прыйшла на ферму, было ўсяго восем класаў, як і ў цябе, Ніна. Я ведала, што праца даяркі — не мёд. Чаму выбрала такую работу? Пасля школы ў мяне была думка: калі не паступлю ў хоць які тэхнікум, то ўсё роўна з'еду ў горад. Толькі выйшла наадварот, нікуды не падалася, нікуды не паехала. Бацькі старыя, часта хварэлі. Колька, самы малодшы мой брацік, — яшчэ нават у школу не хадзіў. Як тут кінуць родную хату, блізкіх людзей? Вось і засталася...

— І не шкадуеш? — спыталася Ніна.

— Цяпер не. А тады... Тады розныя думкі лезлі ў галаву. Пайшла я даяркай у свой калгас «Новае жыццё». Ты наракаеш, што на нашай ферме мала механі-

зацыі. А што б ты сказала на маім месцы! Там увесь дзень, бывала, цягаеш на сабе мяшкі з кормам ды выкідаеш гной віламі. Поўны ручны комплекс! А тут яшчэ тата моцна захварэў, паклалі яго ў беняконскую бальніцу. Набегаешся, на-тузаешся на ферме, а пасля бяжыш у бальніцу за дванаццаць кіламетраў. Як сёння памятаю, прыбегла я задыхаўшыся з Беняконі, схавала вядро — і шусь пад карову. Ды пад самую наравістую, самую злосную. Як смальне нагой — я так і выкацілася клубком з-пад каровы, вядро — на мяне. А той-сёй узнялі рогат — на ўсю ферму...

Скажы, Ніна, табе прыемна было слухаць сёння пра сябе? Маўчыш. Я таксама тады са злосці, з крыўды ледзь не заплакала. І калі сказала пра той выпадак на ферме сваёй старэйшай сястры Вандзе, якая працавала ў «Беняконскім» таксама даяркай, яна параіла: «Ідзі да нашага дырэктара. Ён не адмовіць».

І праўда, Іван Сямёнавіч Часноўскі прыняў мяне з усёй душой. Яго вельмі ўзрадавала, што я працавала даяркай і ў саўгасе таксама згодна пайсці на ферму.

— Вось толькі скажыце, вы да нас часова ці на пастаянна?

— Не ведаю, — кажу. — Як спадабаецца...

Шчыра скажу табе, Ніна, што на новым месцы мне спадабалася адразу. І ты прыжывешся ў нашым калектыве, так што няма чаго пароць гарачку. Не кідай ферму! Гэта мы цябе выпусцілі з-пад увагі, а ты слова нікому не сказала. Лю-

дзі ў нас на ферме чулыя, добразычлівыя, акрамя вась гэтай языкастай.

Ведаеш, дзе я працавала спачатку? У звычайным кароўніку. Не было ніякай механізацыі. Але з аднаго боку маёй групы былі каровы Францішкі Міхайлаўны Белабоцкай, з другога — Браніславы Лаўрэнцьеўны Ундры. Абедзве — вопытныя, умелыя жывёлаводкі. Яны ўзялі на-да мной шэфства, дзяліліся ўсім, што ўмелі самі, сваімі сакрэтамі, майстэрствам.

...Шмат змен з таго часу адбылося ў жыцці Лёні Вайткевіч. Яна дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, удастоена Ленінскага юбілейнага медаля, ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Высокае давер'е — вялікія абавязкі і клопаты. Клопаты ў першую чаргу пра саўгас, яго людзей.

Да Лёні Вайткевіч заходзяць дамоў, сустракаюць на вуліцы, прыходзяць на ферму. І кожны пачынае сваю просьбугаворку словамі: «Як бы там, Леанарда Станіславаўна...» А гэтай Станіславаўне няпоўных дваццаць пяць, на выгляд дзяўчо дзяўчом.

...З Мінска Лёня вярнулася позна ўвечары. Хацела тут жа пабегчы да Ніны. Ды падумала: не варта турбаваць. Му-сіць, набежалася за дзвюма групамі і спіць цяпер як пшаніцу прадаўшы.

Заўтра, калі яшчэ будуць зіхацець раннія святельныя зоры, яны сустрэнуцца на ферме.

Воранаўскі раён.

І. БРАЛКА

Серабранка — самы малады мікрараён сталіцы.

У НАШЫМ МІКРАРАЁНЕ

Нядаўна засяляўся яшчэ адзін дом у нашым мікрараёне. Пад'язджалі фургоны з дамашнім скарбам, мітусіліся шчаслівыя наваёлы. Яны з захапленнем пазіралі на прыгожы будынак, які павінен стаць іхнім новым жыллём, весела перагаворваліся. Якая радасць атрымаць добраўпарадкаваную кватэру, утульную, прасторную!

Мне ўспомнілася, як два гады назад наша сям'я атрымала кватэру ў мікрараёне вуліцы Веры Харужай. Тады дамоў было пабудавана не шмат, большасць іх яшчэ стаяла ў будаўнічых рыштунках.

Назаўтра пасля нашага ўсялення я пайшла шукаць магазіны і пункты бытавых паслуг. Дарэмна! Ні магазіна, ні пральні, ні хімчысткі, ні аптэкі я так і не знайшла, дамоў вярталася засмучаная. Ля пад'езда ўбачыла некалькіх жанчын з сумкамі: яны таксама шукалі магазіны. Мы высветлілі, што самы бліжэйшы «Гастронам» знаходзіцца вельмі далёка, на вуліцы Горкага. У пральню, «Кулінарыю», хімчыстку трэба ехаць у цэнтр горада.

Радасць ад нашага наваселля крыху засмуцілася, але не надоўга. Навасёлы — народ аптымістычны. «Не ўсё адразу, — казалі мы. — Вунь колькі новых дамоў навокал будуюцца, напэўна, у іх і запланаваны пункты бытавых паслуг, магазіны».

Дамы раслі вельмі хутка, закладваліся фундаменты новых, але ні магазінаў, ні іншых неабходных людзям устаноў у іх не было.

Нарэшце з'явілася шкляная прыбудова ля аднаго з дамоў. Нам казалі, што тут размесціцца магазін «Кулінарыя». Але будаўнікі не спяшаліся. Ужо засяліўся дом, да якога прымыкаў шкляны куб, жыхары гэтага дома даўно адсвяткавалі наваселлі, а прыбудову так і не здалі ў эксплуатацыю.

Дамы ў нашым мікрараёне будуецца вельмі хутка. Прыгожыя дамы. А пра выгоды для іх жыхароў ні будаўнікі, ні праекціроўшчыкі не паклапаціліся. Я разумею, што адразу

ўсяго не зробіш. Але ж цэнтр мікрараёна амаль што забудаваны, а прадукты купляць людзі па-ранейшаму ходзяць вельмі далёка. Магчыма, у праектах архітэктараў значыцца ўсё тое, што жыццёва неабходна для жыхароў мікрараёна: хімчысткі, аптэкі, паліклініка, сталовая. Толькі невядома, калі ўсё гэта будзе.

Захапляюся мікрараёнам бульвара Шаўчэнкі. Якая тут прадуманая планіроўка дамоў, культурна-бытавых устаноў! У гэтым мікрараёне спачатку забудовваўся цэнтр, усе магазіны і бытавыя ўстановы здаваліся разам з дамамі, у якіх яны знаходзіліся. Да паслуг жыхароў мікрараёна ёсць усё: і магазіны, і хімчыстка, і кінатэатр, і сталовая, і рэстаран, і аптэка. Ды яшчэ шмат латкоў, кіёскаў, дзе прадаюцца гародніна і кулінарныя вырабы, дзе можна купіць сшытак, аловак, свежую газету. Калі ў нашым мікрараёне яшчэ няма магчымасці пабудавання шырокай сеткі культурна-бытавых устаноў і магазінаў, дык можна паставіць часовыя драўляныя будынкі. Не так ужо і цяжка адкрыць па ўсім мікрараёне кіёскі і латкі, дзе жанчыны пасля работы маглі б набыць усё, што трэба для гаспадаркі.

Калі заканчваецца рабочы дзень, спяшаюцца да сваіх дамоў людзі, нагруканыя сеткамі і сумкамі. Прадукты яны воззяць з далёкіх магазінаў. Я не ўпэўнена, што чалавек будзе з поўнай аддачай працаваць на заводзе або ва ўстанове, калі яго непакоіць пытанне, дзе яму купіць мяса ці бульбу, калі ён у абедзенны перапынак замест таго, каб адпачыць, носіцца з сумкай па магазінах.

Але не толькі магазіны непакояць нас, жыхароў новага мікрараёна. У маёй суседкі па пад'езду здарыўся сардэчны прыступ. Тэлефонаў-аўтаматаў паблізу не было, і выклікаць хуткую дапамогу мы не змаглі. Па лекарству мусілі бегчы за два кіламетры. І гэта ў мікрараёне, дзе ўжо зараз жыве некалькі дзесяткаў тысяч чалавек!

Пералік пытанняў, якія вельмі нас непакояць, можна працягваць. Але ж справа не ў гэтым. Хочацца даведацца: калі пабудуюць у нашым раёне культурна-бытавыя ўстановы? Калі нам не трэба будзе па бутэльку малака хадзіць у далёкі свет? І яшчэ. У нас на вытворчасці, калі ідзе брак, вінаватых строга караюць. А хто павінен адказваць за яўны брак, дапушчаны ў нашым мікрараёне? Праекці-

роўшчыкі? Будаўнікі? Савецкія органы? Кіраўнікі службы быту? Хто?

К. ІВАНОВА,
тэхнік Мінскага радыёзавода.

Рэдакцыйны каментарый. — У сваім артыкуле К. Іванова ўзняла вельмі важнае пытанне: ці заўсёды якасна і своєчасова забяспечваюцца жыхары новых мікрараёнаў сталіцы неабходнымі для нармальнага жыцця бытавымі ўстановамі і магазінамі? Ад гэтага залежыць? Ужо сама назва «мікрараён» мае на ўвазе самастойнае ўтварэнне, раён з поўным комплексам устаноў паўсядзённага абслугоўвання насельніцтва.

Амаль штодня селяцца мінчане ў новыя дамы, паляпшаюць свае бытавыя ўмовы. Прасторныя, светлыя кватэры з усімі выгодамі атрымалі многія. Але хіба толькі кватэрай абмяжоўваецца паняцце «жыллё чалавека»? Паляпшэнне камфорту жыцця азначае не толькі павелічэнне жыллёвай плошчы, але і пашырэнне сеткі культурна-бытавых устаноў, паслугамі якіх штодзённа карыстаецца чалавек. І, пэўна, недастаткова даць кватэру. Трэба паклапаціцца, каб у кватэры гэтай чалавек мог нармальна жыць. Каб быў добраўпарадкаваны двор, каб наваёлы ў час засялення атрымалі поўны комплекс устаноў бытавога абслугоўвання і не ездзілі ў цэнтр горада рамантаваць гадзіннік або чаравікі.

Мы не думаем, што праекціроўшчыкі мікрараёна Веры Харужай забыліся ўключыць у генеральны план забудовы раёна магазіны і культурна-бытавыя ўстановы. Напэўна, недзе ў плане ёсць і цырульня, і аптэка, і гароднінны магазін, і магазін прамтавараў. Але як здарылася, што амаль цалкам забудаваны жыллымі дамамі мікрараён застаўся без часовых магазінаў, латкоў, кіёскаў? Чаму «замарожана» здача магазіна «Кулінарыя»? Чаму жыхарам раёна няма дзе купіць свежую газету? Адзіны кіёск «Саюздруку» з'явіўся зусім нядаўна, на ўвесь раён быццам кропля ў моры.

«Была б добрая кватэра, а ўсё астатняе — дробязі», — запярэчаць некаторыя. Але ці дробязі гэта? Пастаяннае удаснавальванне і развіццё сферы бытавых паслуг спрыяе росту прадукцыйнасці працы, эканоміі вольнага часу жанчын, занятых на вытворчасці.

Зараз намячаецца тэндэнцыя да індустрыялізацыі службы быту. У Мінску, напрыклад, створаны лазне-праальнае аб'яднанне, фабрыка індывідуальнага пашыву адзення «Прагрэс», камбінат бытавых паслуг «Усход». Але такая індустрыялізацыя бытавых паслуг павінна спалучацца з максімальным набліжэннем службы быту да чалавечага жылля.

Праблемы, узнятыя ў артыкуле К. Івановай, адносяцца да многіх арганізацый і устаноў. І мы спадзяемся, што рэдакцыя часопіса, жыхары мікрараёна Веры Харужай, ды і не толькі гэтага мікрараёна, атрымаюць ад іх адказы на свае пытанні.

Чаму так марудна будуюцца культурна-бытавыя ўстановы ў новых мікрараёнах?

Чаму надоўга «замарожваецца» здача некаторых аб'ектаў бытавога прызначэння і магазінаў?

Што перашкаджае адкрыццю часовых памяшканняў, латкоў, кіёскаў для паляпшэння бытавога абслугоўвання насельніцтва новых мікрараёнаў?

АД СЦЭНАРЫЯ ДА ФІЛЬМА

Гутаркі пра кінамастацтва

Калі драматург прыносіць гатовы сцэнарыі на кінастудыю, гэта яшчэ не азначае, што яго твор будзе на экране такім, якім яго задумаў аўтар. Ад літаратурнага сцэнарыя да фільма — вялікая дарога. У працэсе работы над карцінай могуць стаць цямнянімі або, наадварот, зазяць новымі фарбамі асобныя ролі, вобразы, могуць змяніцца сюжэт, кампазіцыя, нават назва стужкі, лепей раскрываючы сутнасць твора.

Дапусцім, што драматургу вельмі пашанцавала — у яго адразу прынялі сцэнарыі і ўключылі ў вытворчы план. Але на гэтым праца сцэнарыста не заканчваецца. Яму яшчэ давядзецца мець справу з многімі людзьмі, якія маюць дачыненне да фільмавытворчасці. У іх будучы свае заўвагі, пажаданні, дапаўненні. І драматург піша адзін варыянт сцэнарыя, другі, пяты, дзесяты... Нарэшце, усё ў парадку, сцэнарыі задавальняе ўсіх, і яго запускаюць у вытворчасць.

Першы, хто пачынае працу над літаратурным сцэнарыем, гэта рэжысёр, будучы пастаноўшчык карціны. Ён разбівае сцэнарыі на асобныя сцэны, эпізоды, прадумвае метраж гэтых сцен, месца здымак — натуру або павільён. Усё гэта пастаноўшчык фіксуе на паперы. Так атрымліваецца рэжысёрскі сцэнарыі, гэта значыць чарнавы запіс будучага фільма і дапаможнік для будучых стваральнікаў стужкі.

Калі рэжысёрскі сцэнарыі зроблен і зацверджан дырэкцыяй студыі, настае так званы падрыхтоўчы перыяд да здымак фільма. У гэты час фарміруецца творчая група, куды, апрача пастаноўшчыка, уваходзяць сцэнарыст, апэратар, мастак, іх асістэнты, а крыху пазней у групу прыйдуць кампазітар і гукааператар.

У падрыхтоўчы перыяд рэжысёр разам з мастаком і апэратарам выбіраюць месца будучых здымак (натуру), абмяркоўваюць эскізы дэкарацый, касцюмаў, распрацоўваюць выяўленчае рашэнне кадраў, іх светлацэнэвую і каляровую трактоўку.

Шмат працы і ў сцэнарыста. Удакладняюцца кожная фраза, кожнае слова.

Але, бадай, самае адказнае ў гэты перыяд — падбор выканаўцаў на галоўныя і другарадныя ролі. Для кожнай ролі шукаюць артыста, каб ён па сваіх знешніх і акцёрскіх даных адпавядаў задуме драматурга і рэжысёра. Для гэтага робяць кінапробу. Звычайна на тую ці іншую ролю прэтэндуе некалькі выканаўцаў. Выбар жа акцёра павінен быць дакладным, снайперскім, таму што ад выканання ролі залежыць у асноўным поспех або няўдача будучага фільма.

Цяжка было беларускаму кінарэжысёру Л. Голубу знайсці выканаўцу галоўнай ролі Леначкі для фільма «Дзяўчынка шукае бацьку». Ён прагледзеў і праслухаў многіх дзяўчынак у розных гарадах, пакуль не спыніў свой выбар на Ані Каменкавай. Калі памятаеце, выбар аказаўся вельмі ўдалым.

Народны артыст СССР С. Бандарчук рыхтаваўся да экранізацыі рамана Л. М. Талстога «Вайна і мір». Ён зняў звыш ста кінапроб вельмі таленавітых актрыс, спрабуючы іх на ролю Наташы Растовай. Але шчасце ўвасобіць на экране гэты складаны і абаяльны вобраз выпала на долю маладой ленинградскай балерыны Людмілы Савельевай.

Калі знешнія і акцёрскія даныя выканаўцы задавальняюць рэжысёра, то кінапробы не робяць. Выдатная актрыса Нона Мардзюкова была зацверджана на ролю Фядосі Угрумавай у фільме «Рускае поле» без папярэдніх здымак. Яе раней створаныя ў кіно вобразы, вопыт работы на здымачнай пляцоўцы, талент выканаўцы характарных ролей красамоўна гаварылі самі за сябе.

Чаму так «прыдзірліва» адносіцца рэжысёр да падбору акцёраў? Чаму не кожны тэатральны акцёр можа іграць у кіно? Спецыфічнай рысай працы кінаартыста ў фільме з'яўляецца перарывістасць творчага працэсу, гэта значыць ігры ў здымачны перыяд. У кіно здымка праводзіцца асобнымі, часам вельмі кароткімі кавалкамі, з якіх манціруецца фільм. Гэта ўскладняе працэс пераўвасаблення артыста.

«Я сцвярджаю, — пісаў вялікі рэфарматар рускай сцэны

К. С. Станіслаўскі, — што акцёр гаворакага кіно павінен быць непараўнальна больш умелым і тэхнічна дасканалым, чым акцёр сцэны, калі прад'яўляць да яго патрабаванні сапраўднага мастацтва... Нярэдка акцёрам даводзіцца здымаць спачатку апошнія кадры, а потым першыя, гэта значыць спачатку паміраць, а потым нараджацца...»

Калі зроблены ўсе кінапробы, можна лічыць, што падбор акцёраў для фільма закончаны. Пачынаецца новы этап работы над карцінай — вывучэнне сцэнарыя, ролей, рэпетыцыі. Гэта як бы прымерка выканаўцаў да ролі. У той жа рэпетыцыйны перыяд артысты разам з рэжысёрам спасцігаюць сутнасць вобраза, ролі.

Кінапробы — гэта не толькі выпрабаванні акцёраў. Яны служаць эскізам, замалёўкай да будучага фільма. Ужо тут, на кінапробах, падвргаюцца прыдзірлівай праверцы дэкарацыі, рэквізіт, касцюмы, грим, абмяркоўваецца кампазіцыйнае рашэнне таго ці іншага эпізода.

Кіно — мастацтва сінтэтычнае. Адзін замежны журналіст неяк падлічыў, што ў стварэнні мастацкага фільма ўдзельнічаюць 246 спецыялістаў розных творчых прафесій. Гэта архітэктары, якія праектуюць дзесяткі розных інтэр'ераў, фасадаў дамоў; мастакі, якія размалёўваюць сотні метраў дэкарацый; краўцы, якія ствараюць касцюмы ўсіх часоў і народаў; макетчыкі, якія аднаўляюць у мініяцюры велічныя збудаванні; электрыкі, механікі, хімікі, лабаранты, паркетчыкі, вадзіцелі аўтамашын, тэхнікі, оптыкі... Усіх не пералічыш. Яны, як правіла, не толькі высокакваліфікаваныя майстры. Гэтыя людзі заўсёды знаходзяцца ў атмасферы мастацкай творчасці і ганарацца сваім дачыненнем да таго цудоўнага, што называецца кінамастацтвам.

Але вось падрыхтоўчы перыяд скончыўся. Вядомы французскі рэжысёр Рэне Клер у такім выпадку гаворыць: «Фільм гатовы, застаецца толькі яго зняць». У гэтых словах ёсць доля праўды. У падрыхтоўчы перыяд пастаноўшчык карціны, акцёры і ўсе творчыя работнікі, якія прымаюць удзел у стварэнні стужкі, павінны «бачыць» усю карціну ва ўсіх яе дэталях. Заўтра пачнецца новы этап работы над фільмам — здымка. У павільён прыйдуць акцёры. Яркі ўспыхнуць пражэктары, заліваючы святлом старанна пабудаваную дэкарацыю. Прагучыць каманда рэжысёра:

— Падрыхтаваліся! Пачалі!

Прыпадзе да вочка апарата кінааператар. Артысты скажуць першыя рэплікі. Міне шмат дзён, поўных пошукаў, трывог і надзей усяго творчага калектыву, перш чым фільм выйдзе на экраны кінатэатраў. А якім ён будзе па жанру — камедыяй ці драмай, трагедыяй ці меладрамай — гэта загадзя прадвызначана сцэнарыстам. Аб жанравай разнастайнасці кінамастацтва мы раскажам у наступных гутарках.

Я. КРУПЕНЯ,
В. СМАЛЬ,
кандыдат мастацтвазнаўства

На здымачнай пляцоўцы.

МАЯ БЕЛАРУСКАЯ ПЕСНЯ

Сяджу ў глыбіні цёмнай залы. Асветлена толькі сцена зіхатлівым, яркім святлом. Сёння рэпетыцыя самадзейнага жаночага хору. Жанчыны аб нечым размаўляюць, смяюцца, штосьці вясёлае расказвае цётка Саша — жвава маладая жанчына.

Але вось раздаўся голас кіраўніка хору:

— Хопіць, жанчынкі, час пачынаць!

Паволі ўсталёўваецца цішыня. Цёплы, задушэўны голас цёткі Сашы пачынае, спачатку ціха, як бы баючыся спалохаць цішыню вечара...

Ой, у лузе каліна стаяла,

Ой, у лузе каліна стаяла.

Пад калінаю дзяўчына

гуляла...

Адгукваецца яшчэ адзін голас, яшчэ і яшчэ... Песня разлілася па зале, выплеснулася на прыціхлую вуліцу, стукаецца ў дзверы хат. Твары жанчын засяроджаныя, з налётам лёгкага смутку. Песня гаворыць пра дзяўчыну, якая чакае люблага з дарогі, у ёй чуваць спрадвечная мудрасць, пшчота, шчырасць.

Колькі разоў я спявала разам з жанчынамі, колькі разоў чула гэтыя песні, але ніяк не

магу напіцца іх самабытнай мелодыі, чысціні і хараства.

Кожны раз, слухаючы песні ў выкананні Прудкоўскага жаночага хору, не перастаю дзівіцца: дзе бяруць жанчыны столькі пачуцця, глыбіні? Відаць, з дзіцячых год увабралі яны ў свае галасы і плёскат ручкі, і спеў жаўрука, і шум гаю. Ніякай так.

А ў кожнай жанчыны свой лёс, часам нялёгкі. Усе працуюць на калгасных палях і фермах, у кожнай сям'я, дзеці. Але захапленне песняй — другое жыццё. У Аляксандры Дашкоўскай сямёра дзяцей, але яна самая актыўная, самая галасістая ўдзельніца. Каб вы паслухалі ў яе выкананні «Суботу» або якую іншую песню — не стрымаліся, самім захацелася б заспяваць. А Ганна Дашкоўская, а Аўгіння Філіпчык, Ганна Філіпчык, Ганна Сучкова... Кожная з іх — добрая працаўніца, класная маці.

Прыходзіць у хор і моладзь. Адна з самых маладых удзельніц Валянціна Бусел вельмі хутка заваявала прызнанне і ў глядачоў, і ў таварышак па хору. Прывабная знешнасць, прыгожы мяккі голас, непасрэ-

насць, таварыскасць прывеслі ёй павагу і поспех.

Вялікай папулярнасцю карыстаецца хор у Гомельскай вобласці. Не раз ён займаў першае месца ў раённым аглядзе-конкурсе самадзейных калектываў, на абласных конкурсах узнагароджан дыпламам I і II ступеней. Кіраўнік хору Савелій Дашкоўскі паказвае мне шматлікія граматы, дыпламы, значкі, сувеніры і гаворыць, што гэта абавязвае да многага.

Мне ўспомніўся адзін з канцэртаў нашага хору. Пасля выступлення да нас падышлі жанчыны і дзякавалі за асалоду, прынесеную нашымі песнямі.

Я бачыла, як прыемна было спявачкам слухаць словы па-дзякі.

У праграме самадзейнага хору не толькі беларускія песні, але і ўкраінскія, рускія. Асабліва каларытная, яркая была праграма, прысвечаная 50-гадзю ўтварэння СССР.

...Закончылася рэпетыцыя. Змоўклі песні над сямом. Толькі ў вышыні плыве, усміхаючыся, маладзік. Наслухаўся ён сёння песень!

Алена СТАРАСЕЛЕЦ,
студэнтка Гомельскага
дзяржаўнага ўніверсітэта,
былая спявачка хору

ГЭТЫ НЯЗМЕННЫ ДУЭТ...

Мы сустрэліся ў Віцебскім аддзяленні Беларускай чыгункі, дзе працуе Паліна Сідараўна Шаўрова. Прыйшла сюды і Любоў Аляксееўна Кандрат.

— Як мы пачалі спяваць разам? На станцыю пасля заканчэння тэхнікума прыехала працаваць Люба Кандрат. Аднойчы іду з рэпетыцыі, а мяне кліча дзяўчына:

— Вы Паша Шаўрова? Давайце паспяваем разам!

Паспрабавалі. Спадабалася. Вось з таго часу і спяваем дуэтам. Нават адпачынак бяром у адзін час, каб не спыняць рэпетыцыі.

Пасля адпачынку іх рэпертуар абнаўляецца. З паездкі па Волзе яны прывезлі песню «Беласнежная вішня», і яна заняла месца побач з іншымі рускімі, беларускімі, украінскімі песнямі, якія жанчыны спяваюць ужо не першы год.

— Як і людзі, песні старэюць, іх замяняюць новыя, — заўважае Любоў Аляксееўна. — Гэта правамерна. Але некаторыя песні непадуладны старэнню. Як да любімай кнігі, да іх вяртаюцца зноў і зноў. Напрыклад, песні ваенных гадоў...

Размова пераходзіць на тэатр, музыку, жывапіс. Паліна

Сідараўна вымае са стала і працягвае мне паштоўку.

— Гэта партрэт бацькі.

Перада мной — рэпрадукцыя з карціны Рэпіна «Беларус». Аказваецца, сям'я Шаўровых жыла недалёка ад вёскі, дзе пісаў мастак. Сідар Шаўроў быў высокі, статны хлопец. Ён меў незвычайна прыгожы голас і быў жаданым госцем на ўсіх вясковых святах. Тут яго заўважыў вялікі мастак і прапанаваў пазіраваць для задуманага ім палатна...

Бацька Любоў Аляксееўны таксама любіць і ўмее спяваць.

Атрымаўшы ў спадчыну здольнасць да спеваў і любоў да музыкі, песні, жанчыны прывеслі яе праз усё жыццё і прывілі сваім дзецям.

...Дваццаць пяць гадоў назад яны баязліва выйшлі на сцэну. Мінулі гады, адбудаваўся гарады і сёлы, нарадзіліся новыя песні. Пра шчасце новага жыцця і мірную працу, пра каханне і вернасць, пра радасць сустрэч і горыч разлук — пра ўсё, што складае жыццё чалавека. Выходзячы на сцэну, яны расказваюць пра гэта. У песнях.

В. ДОБКІН.

Артыстка Пінскага народнага тэатра
З. Друп у ролі Паўлінкі ў аднайменным
спектаклі па п'есе Я. Купалы.
Фота В. Сашына.

ШЧОДРАСЦЬ

Раніцай яна ідзе на работу. Яе пазнаюць: «Добры дзень, Станіслава Гаўрылаўна!»

Хто ж яна, чаму яе ведае ледзь не кожны на прадпрыемстве? Гэта ветэран працы, славуца спявачка народнай харавай капэлы Станіслава Гаўрылаўна Сурынта.

Дваццаць тры гады працуе яна на Мінскім вучэбна-вытворчым прадпрыемстве таварыства сляпых. Спачатку абслугоўвала

кругавязальную машыну, ткала трыкатажнае палатно. А калі прадпрыемства перайшло на выпуск іншых вырабаў і ў строй уступілі новыя цэхі, былая ткачыца становіцца штампоўшчыцай. Нялёгка было. Але яна настойлівая і ўпартая. У хуткім часе авалодвае спецыяльнасцю слесара-рэзбана-рэзчыка і праз месяц самастойна пачынае працаваць на станку. Высокае майстэрства і во-

пыт, стараннасць і настойлівасць прыносяць плённыя вынікі. Ужо нямала гадоў запар Станіслава Гаўрылаўна з гонарам носіць высокае званне ўдарніка камуністычнай працы.

Прыемна глядзець на яе, калі працуе, але не менш прыемна слухаць, як яна спявае арыю Снягурачкі з оперы Рымскага-Корсакава ці поўнае лірызму арыёза Тамары з оперы Рубінштэйна «Дэман», або арыю Марфачкі з оперы Цікоцкага «Алеся».

Любіць Станіслава Гаўрылаўна спяваць рамансы, арыі, серэнады Чайкоўскага, Шуберта, Бетховена, Моцарта, Рубінштэйна. Хочацца слухаць і слухаць бясконца, бо яна ўкладае ў спевы ўсю сваю душу. Лёс падараваў Станіславе мяккае лірычнае сапрана, яе голас зачароўвае напеўным роздумам.

Дзяўчынкай, бывала, выйдзе яна праганяць на досвітку карову ў статак ды так і стаіць, не можа адвесці вачэй ад навакольнага хараства. Туман ціха ўздрыгвае ад ранішняга ветрыку, залацістыя промні летняга сонца ласкава дакранаюцца да зеленавата-аксамітавай паверхні возера. Адаючыся захапленню, Стася спявала.

Пасля заканчэння сямігодкі яна займалася на падрыхтоўчых курсах аматараў спеваў пры Беларускай кансерваторыі. Марыла вучыцца далей, стаць прафесіянальнай спявачкай, але нечакана падкралася цяжкая хвароба, парушыла ўсе планы і мары. Дзяўчына не схіліла галавы перад моцным ударам лёсу. Яна пераадолела роспач, прымусіла сябе ачуняць ад гор, вярнуцца да жыцця. У працы знайшла сваё месца і шчасце. Тут жа, на прадпрыемстве, хутка стала вядучай спявачкай мастацкай самадзейнасці.

...Пасля рэпетыцыі яна паспешліва ідзе па ціхай, бязлюднай вуліцы. Позна. Толькі там-сям у вокнах шматпавярховых дамоў, нібы зорачкі, зіхацяць агні. А дома трэба зрабіць шмат вялікіх і малых хатніх спраў. Наступным ранкам усё пачнецца спачатку: праца на прадпрыемстве, падрыхтоўка да чарговага канцэрта.

Нямала наперадзе і іншых спраў. Маладыя приходзяць у цэх. Іх трэба вучыць не толькі майстэрству. Выхоўваць маладых рабочых Станіслава Гаўрылаўна лічыць адным з галоўных абавязкаў.

Прыемна чуць пра сваіх вучняў толькі добрыя словы. Прыемна, радасна на сэрцы, што твая праца карысная і патрэбная людзям.

В. ПАДАЛЯКА,
выхавацель інтэрната рабочай моладзі вучэбна-вытворчага прадпрыемства таварыства сляпых.

г. Мінск.

Мал. А. Чуркіна.

Алег ЧАРНАГУЗ

Запрашаюць у госці, як вядома, тады, калі вашаму знаёмаму ці таварышу нешта патрэбна. Як толькі пазвоніць або сустрэне і скажа: «Хай бы зайшоў як-небудзь», так і ведаецца — яму нешта трэба ад вас. Не можа быць, каб вось так ні з таго ні з с'яго запрашаў.

Здараецца, што запрашаюць у госці пры выпадковай сустрэчы. Вось на такіх запрашэннях мы і спынімся.

— Чаму гэта вы да нас не заходзіце? — пачынаюць вашы знаёмыя.

І тут жа, не даючы ім больш слова сказаць, пераходзіце ў наступ і вы:

— А вы чаму? Нядобра! Вось ужо ніколі не думалі, што вы гэтак задзераце нос. Як пераехалі з Апошні ў Кіеў, дык ужо нібыта і не зямлякі.

— Ды пачакайце! Дайце слова сказаць, — просіць ваш зямляк ці знаёмы.

— Не дам! — кажаце вы. — Бо гэтак рабіць нельга. Хто ж да нас хадзіць, калі мы самі сябе забываем. Хто? Я вас, зямляк, пытаюся.

— Разумею... — спрабуе ён.

— Разумею, — гэта ўжо вы. — Я ўсё разумею. А вось мая жонка (яна не дасць збрахаць) не хоча таго разумець! «Чаму гэта Чупруны, — так і кажа, — да нас не заходзяць. Можна чаго пакрыўдзіліся?»

— На вас крыўдзіцца? Ды за што? Гэта ж трэба свіннёю быць. На гэтым тыдні абавязкова будзем у вас. Вы нікуды часам не збіраецеся?

— У вас заўжды так атрымліваецца, — пачынае здалёк вы. — Вы заўсёды збіраецеся тады, калі нас няма. Гэта вы проста смеяцеся з нас. Далібог! Мы ж на гэтым тыдні якраз у госці запрошаны. Можна было б і не пайсці, бо, між намі кажучы, гэта і не людзі, а... Не хачу нават тым словам рота паскудзіць. Але ідзем. Бо, як між намі, то ад таго чалавека сёе-тое залежыць. Па рабоце. А жонка ў яго... Ну, сапраўднага мегера. Каб вы бачылі яе вочы... Як ёсць — жаба-зелянуха. Яшчэ і халат зялёны носіць...

У гэты момант заўважаеце, што ў жонкі вашага зямляка вочы не лепшыя. Пачынаеце клясці сябе ў душы... «І пацягнуў мяне чорт за язык». Але не губляйцеся. Так яно ўжо ў прыродзе вядзецца. Варта вам прачыесць зубы ці вочы згадаць, як, глядзіце, у вашага знаёмага ці знаёмай яны такія ж самыя. Не губляйцеся, а спакойнюсенька, намагаючыся гаварыць у тым жа тоне, кажыце:

— Дык вось ідзем. Бо гэта яго жонка на ўсе рукі. Пажадайце шкуру маманта — з-пад зямлі выкапае. Патрэбна вам пудзіла макакі (гэта я да прыкладу, не абражайцеся) — заўтра прынясе. Свінячыя рогі ёй лягчэй дастаць, чым вам звычайную соску ў аптэцы... Дык приходзьце, не забывайцеся...

Адрас пры гэтым называць не абавязкова. Нават калі вы пераехалі на новую кватэру на тым тыдні. Пацісніце руку, міла ўсміхніцеся і ідзіце. Калі ж неспадзявана ваш зямляк схмянецца і спытае:

— О, ледзь не забыў, а дзе ж вы жывяце? Не спрабуйце выкруціцца. Гэта вам нічога

не дасць. Зрабіце выгляд, што вы вельмі здзіўлены.

— Ты глянь! А я хіба вам не казаў? От галава, і як гэта я? Паўгадзіны добрых змарнавалі на драбніцы, а пра галоўнае забыў.

Калі пад вамі снег, малюйце схему на снезе. Пясок? Малюйце на пяску. Малюйце і расказвайце, як да вас патрапіць. А калі няма ні снегу ні пяску, то шукайце шматок паперы, бо інакш — без гэтай схемы — яны да вас не трапяць ні за што ў свеце. Па-першае, вы жывеце ў чорта на рагах, па-другое, туды ніякі транспарт не ходзіць, па-трэцяе, наймаць таксі — значыць даць здерці з сябе скуру. Гэта пры ўмове, калі таксіст вас туды яшчэ павязе. Пачацвёртае, ехаць трэба з самага ранку, то да вечара можна і дабрацца. Прыедзеце, арыентуйцеся па лужыне. Гэта якраз у вас пад вокнамі. Не лужына — Індыйскі акіян: узімку не замярзае, улетку не высыхае. Пасля таго пачынайце клясці гаркамунгасы і заадно пацікаўцеся ў зямляка, ці ён выпадкова не ведае, да якога часу гэта будзе працягвацца. Для поўнага ўяўлення раскажыце два-тры эпізоды пра лужыну. Можна і такі:

— Паверыце, не хлушу, у той лужыне два п'яніцы ўтапіліся. Адразу-такі захлынуліся. Машына, часам, заедзе, дык нос трактарам вырвуць, а кузаў там застаецца. А вы хочаце таксі браць? Ды хто вас туды павязе?

Але гэта яшчэ не бяда — паўбяды, — расказваеце вы як мага праўдзівей. — Абыдзецца тую лужыну, то адразу бярыце вочы ў рукі — пад ногі глядзіце. Бо як што не агледзіцеся, то скруціце сабе шыю: дзеці паздымалі з люнаў чыгунныя пліты, здалі на металалом. У нас сусед з трынаццатай кватэры ўваліўся, дык ужо год, як ходзіць са скручанаю набок галавою. Нікая медыцына ўправіць не можа.

Пасля гэтага не забудзьцеся нагадаць пра сабак вашага мікрараёна, што гойсаюць па вуліцах, як ваўкадавы. Усе без наморднікаў, а чужых нюхам чуюць за кіламетр. Але самае страшэннае не гэта. Самае страшэннае тое, дзея чаго вы сёння выбраліся ў цэнтр: дастаць хімікатаў. Бо ад блох і тараканаў ужо ратунку няма.

— Ну, нічым не выводзяцца, хоць садзіся ды плач. Чаго ўжо не спрабавалі: і каштаны клалі, і торф, і выварвалі чарапкі з лапухамі. Настойвалі тырсу на бурачніку, залівалі смалою, воцатам. Варылі зверабой на нітрагліцэрыне, ужо не кажучы пра дуст і серную кіслату. На дзень-два якіх знікнуць, а тады зноў з'яўляюцца, і ніякі дуст не дапамагае. Яны яшчэ і рады — з'ядаюць той дуст, аж за вушамі храбучыцца. Як ядуць, то, бывае, суседзям чутно. Ды што там доўга гаварыць, прыязджайце, самі пабачыце. Не паспееце легчы...

— Але мы не думаем начаваць.

— Як гэта не думаеце? Не думаеце начаваць? А чаго? Што, хіба няма дзе спаць? Дзякуй богу і гарсавету — маем трохпакетную кватэру. Ды да нас калі ўжо ехаць, то на два дні, не меней. Гэта ж за горадам. Паветра якое! Жыві і пра Крым не думай. Пераначуеце абавязкова. Заадно пераначуецеся, як мы жывем. А то яшчэ скажаце, выдумляем чорт ведае што. Пабачыце: як толькі выключыш святло, дык прусакі, нібы тая алянчая чарада, па вас гойсаюць, аж грудзі ўгінаюцца. Раты і насы закрываем марляю. Вы часам не з раз'яўленым ротам спіце?

— Не ведаю. Ніколі не бачыў...

— Ну, гэта не даведзі божачка. Дык вы прыязджайце! Пабачыце, як мы ўладнаваліся. Дзетак не бярыце. Унікаў таксама. Бо шкада іх мучыць. Паедзеце, то ў цэнтры сядайце спачатку на трамвай на пятнаццаты нумар, потым на Цялічцы на восьмы перасядзеце, а тады злезце і пешкі. З кіламетр, больш не будзе. А як праз кар'ер, то і таго меней. Пры ўваходзе надпіс «Уваход забаронены», але вы на тое не звяртайце ўвагі — ідзіце. Праўда, калі на вышчы чырвоны сцяжок, то лепш абысці. Бо як бабахне, то каменне аж за шлагбаум ляціць. Камянюкі бываюць кілаграмаў па восем. Кабіну аўтамашыны прабівае, як кардонную скрынку з-пад зефіру.

Усе гэтыя дэталі ў вашым запрашэнні абавязковыя. Для вашых гасцей нічога не павінна быць неспадзяванкаю. У іншым выпадку пачынаецца перажыванні. Праўда, бывае, ваш зямляк, магчыма, і не дасць вам выказацца да канца, неспадзявана пераб'е і скажа:

— То вы ўжо не турбуйцеся. Усё гэта не страшна. Мы да такога прывыклі. У нашым мікрараёне не лепш. А дарога і сабакі нас не спалохаюць. У нас зяць трактарыст. Дык мы да вас у нядзелю, як не на гусенічным трактары, то на бульдозеры — абавязкова.

Пасля таго пацісніце зямляку руку і гляньце на сябе ў люстэрка: калі ў вас твар пажоўце, а можа яшчэ пакрыецца чырвонымі плямамі — лічыце, што ўсё ў парадку. Прыяцель прыедзе. Можна не турбавацца.

Пераклаў з украінскай мовы
У. ВАСІЛЕВІЧ, студэнт БДУ
імя Леніна

ПІВУЛЬСКІ ПРЫЕХАЎ

Алег НАВАЖЫЛАЎ

Апавяданне

Цяжэй за ўсё Півульскаму было пераадолець гэтыя чатырыста метраў ад дома да вуліцы. Дарога ішла агародамі і была насычана рознымі нечаканасцямі, кожны метр яе хаваў у сабе мноства таямніц і загадак. Півульскі стараўся весці машыну акурат пасярод сцяжынк, дзе трава была часткова прыбіта, а часткова прытаптана шматлікімі гаспадарамі агародаў.

Калі грузавік наезджаў на высокі пучок травы, то перакрываўся коламі дагары. Півульскі спыняўся, ставіў грузавік на сярэдзіну сцяжынк і, адступаючы назад, цягнуў яго за вярвочку.

Злева ад мяжы цягнуліся да неба зялёныя бліскучыя ствалы кукурузы, справа ў канаве цурчэла каламутная, з карычневым адценнем — пад каву з малаком — вада.

Дзе-нідзе кукурузнае лісце нависала над сцяжынкою. Півульскі праходзіць гэтыя месцы асабліва асцярожна. Ён прыгінае пакрытую бляклый панамкай галаву, трошачкі згінае ў каленях ногі і гэтак пралазіць пад лісцем.

Гэты маршрут паказаў аднойчы Півульскаму тата, і цяпер ён карыстаецца ім пастаянна, хоць гэта і забаронена вельмі строга. Калі разумець пад гэтым «пастаянна» тыя шчаслівыя моманты, калі заяваецца мама і не крыкне ў адчыненае акно праз пэўны інтэрвал: «Півульскі, ты тут?» На што Півульскі павінен выдаць які-небудзь трубны гук. А наогул Півульскі гаворыць мала. Ён рэдка ўсміхаецца, бо па прыродзе сваёй натура сур'ёзная, філасофскага складу. Здарылася так, што ў некалькіх дамах, пабудаваных на водшыбе, не знайшлося аднагодкаў, і таму гуляў ён сам з сабою.

Уверсе над кукурузнымі зараснікамі было сонца. Промні яго часам прабіваліся скрозь зялёную блытаніну лістоў і падалі на траву, ад якой ішоў мяккі водар, ужо знаёмы Півульскаму па мінулых прагулках. Часамі на кукурузу апускаюцца чароды вераб'ёў. Ад стакрылага гукі Півульскаму робіцца страшна. Ён пазірае спуджана ўверх, і вялікія вочы яго наліваюцца блакітам. На павароце, дзе ў кукурузу ўшчамляюцца бахчы, Півульскі заўважае ў траве мурашак. Ён прысядае на кукішкі і з цікаўнасцю назірае за чорнымі кропачкамі, якія ўзбіраюцца па сандалях і белых панчошках, затым дакранаецца пальцамі да мурашкі, і тая тут жа ўпіваецца ў ружовую скурку. Півульскі з плачам кідаецца ўбок. Грузавік ляціць у ваду. Прабегшы метраў пяць, Півульскі хаваецца ў кукурузе і адтуль асцярожна выглядвае на сцежку. Потым вылазіць са сховішча, імкліва кідаецца да мурашнікі, хапае вярвочку і, не азіраючыся, бяжыць да бахчы, а ззаду скача па сцежцы чырвоны грузавік. Агароды хутка канчаюцца, і Півульскі выязджае на гаманкую вуліцу, едзе па выбрукаванаму пліткамі тратуары. У самым ажыўленым месцы ён перасякае вуліцу, спыняючы на хвіліну ўвесь рух, і пад'язджае да знаёмых варот.

Праз прахадную ён шыбуе незаўважна, бо не дарос да акна, у якім сядзіць вартаўнік Сымон.

Першым Півульскага заўважае механік Слаўкін.

— Го! Півульскі прыехаў! — крычыць ён.

І адразу з гаража, з глядзельных ям, з кабін грузавікоў паказваюцца мурзатыя ўсмішлівыя твары.

— Півульскі прыехаў! Прыехаў Півульскі!

Рамонтнікі адкладваюць працу і аб'яўляюць перакур.

— Здароў, Півульскі! — кажа Слаўкін і, нахіліўшыся, працягвае руку. — Як матор? Не барахліць? Добра?

Півульскі сарамліва апускае вочы на боты Слаўкіна.

— Ды ты не бойся, брат. Што ж, патрэбны ТА-1?

Слаўкін выпрамяляецца, падымае над галавой руку і крычыць на ўвесь гараж:

— ТА-1! Півульскаму без чаргі.

Потым ён падае Півульскаму чорны ўказальны палец і вядзе да мыйкі.

— Пятроўна! — крычыць Слаўкін, падыходзячы да мыйкі. — Півульскі прыехаў. Апрацуй ты яго без чаргі. Заганяй на яму, — гаворыць ён Півульскаму.

З мыйкі выходзіць Пятроўна. Яна ў чорным бліскучым ад вады фартуху і гумаўных ботах.

— Ах ты, божа, прыехаў працаўнічок, — мармыча яна і пачынае ўвіхацца. — Зараз памыем.

Яна бярэ ў рукі шланг, адкручвае кранік і накіроўвае пругкі струмень вады на малюсенькі грузавічок, што сіралава стаіць на падлозе парожняй мыйкі. Струмень перакрывае грузавік на бок і штурхае яго да сцяны.

— Лягчэй, лягчэй! — крычыць Слаўкін Пятроўне і прыкручвае злёгку кранік.

Грузавік памыты, але Півульскі глядзіць запытальна на Слаўкіна. І той разумее.

— Давай аўтамыйку, — гаворыць Слаўкін Пятроўне і вядзе Півульскага за зашклёны шчыт.

І вось ужо ўся мыйка шалее ад вады. Струмені б'юць уверх, уніз, яны выгінаюцца ў паветры і, падаючы з вышыні, разбіваюцца аб цэментную падлогу, ператвараючыся ў белы вадзяны пыл.

Нарэшце матары заціхаюць.

— Гатова! — крычыць Слаўкін.

Пятроўна вымае з кішэні Півульскага малюсенькую, велічыней з агурок, абгрызеную дыньку, кідае яе ўбок і кладзе ў кішэню мяшчак з ледзянкамі. Адзін ледзянец Півульскі зараз жа адпраўляе ў рот.

Далей грузавік паступае на запраўку. Заўсёды пахмуры дзядзька Федзя, прыкульгваючы, вядзе Півульскага спачат-

ку да масла, потым да бензакалонкі. Ён прыстаўляе да кола велізарны заправачны наган, з якога капае некалькі кропель бензіну.

— Якім запраўляеш? Якім запраўляеш?—крычыць раптам слесар Цімошкін. Ён бяжыць з расчыненых варот майстэрні, размахваючы вялікім ключом.—Машыну ў туну заганіш!—крычыць Цімошкін з такім непадробным абурэннем, што дзядзька Федзя на момант губляецца, але тут жа да яго «даходзіць», і ён зноў становіцца панурым і, як заўсёды, заклапочаным.

— Здароў!—гаворыць Цімошкін і працягвае Півульскаму абцёртую аб штаны руку.—Ты што стаіш? За імі, жукамі, глядзець трэба. Шэсцьдзсят шостым запраўляе, а ты маўчыш. Такая, браток, кампрэсія больш моцнага бензіну патрабуе. Глядзець трэба.

Півульскі глядзіць прыжмурыўшыся на Цімошкіна, потым апускае галаву і пачынае разглядаць запэцканыя салідолам і гразю шырачэнныя штаны слесара.

— Так што глядзі тут, браток, ва ўсе вочы,—гаворыць ужо мірна Цімошкін і, штурхануўшы дзядзьку Федзя ў бок, дадае:—Пазыч тытуню, а то ў нас запалкі скончыліся.

Дзядзька Федзя дастае з-пад камбінезона пачак цыгарэт. Цімошкін шэрымі ногцамі з чорнымі абадкамі зачэпляе адну цыгарэту і, ледзь сціснуўшы яе губамі, шапялява гаворыць:

— Ну, пайшли, падфарбуем тэхніку.

Яны няспешна ідуць да майстэрні, і Цімошкін тлумачыць Півульскаму:

— Тэхніка, браток, догляд любіць. Масла перш за ўсё, своечасовая афарбоўка частак, якія ржавеюць,—у другую.

Праз некаторы час Півульскі выязджае з варот майстэрні. Грузавічок блішчыць, пахне ацэтонам. А Цімошкін і яшчэ некалькі слесараў стаяць у варотах і кураць.

— Загрузіце машыну! Паражняком ідзе!—крычыць хтосьці.

Цімошкін кідаецца ў майстэрню. Вяртаецца і кладзе ў кузаў грузавіка прыгаршчу балтоў і гаек.

— Поўная вага,—гаворыць ён.

Півульскі набліжаецца да варот, дзе яго ўжо чакае, сядзячы на лаўцы, дзед Сымон. Галава ў дзеда Сымона лысая і блішчыць на сонцы, як мокры асфальт. На носе ў Сымона акуллары ў жалезнай аправе, а збоку наган. Выгляд у яго сур'ёзны і нават строгі. Ён падымаецца насустрач Півульскаму, абцягвае кашулю і строгім голасам гаворыць:

— Папрашу пуцёўку і накладную.

Півульскі кідае вярвачку на зямлю, адтапырвае на кашулі кішэню і, зазірнуўшы ў яе, дастае абрывак ад папярснага пачка.

Дзед Сымон бярэ яго, адстаўляе на выцягнутую руку ад вачэй і ўважліва аглядае.

— Бе-ла-мор!—чытае ён па складах і вяртае «пуцёўку».—Усё ў парадку.

Півульскі хавае «пуцёўку» ў кішэню, нагінаецца за вярвачкай, і ў гэты час адбываецца самае непрадбачанае і непрыемнае: каля сандаляў Півульскага з'яўляецца пачварная асіметрычная лужына. Півульскі глядзіць на яе, падымае вінаватыя вочы на дзеда Сымона, зноў апускае іх на лужыну. Ён спрабуе накрыць сабою лужыну, але лужына па-здраніцку расце. З яе выцякае невялікі ручаёк і пачынае па-змяінаму выцягвацца. Півульскі становіцца на ручаёк сандалямі.

— Так,—гаворыць дзед Сымон,—бачыш, якая гісторыя.

Ён падымае Півульскага і ставіць яго на лаўку.

— Бачыш, якая гісторыя, мілы чалавек,—гаворыць ён, і відаць, што азадачаны ён гэтым здарэннем не менш, чым сам Півульскі.—Бач ты, якая гісторыя...—Ён паварочвае Півульскага да сябе задам, потым зноў перадам.—Такі—заклучае ён.—Факт! Трэба званиць.

...Праз некаторы час з суседняга пяціпавярховага дома выбягае Півульскі-старэйшы. Пінжак на ім расшпілены, акуллары гнеўна блішчаць.

— Хто табе дазволіў сюды хадзіць? Я табе дазваляў сюды прыходзіць? Га? Кажы, дазваляў?

Півульскі-старэйшы пляскае Півульскага-меншага па мокрым азадку, кладзе яго жыватом на рукі і ўрачыста, як хлеб-соль, на выцягнутых руках нясе да службовай машыны ў гараж.

Пераклаў з рускай мовы
У. ГРУДНІЦКІ

ХАЧУ БЫЦЬ ЧАЛАВЕКАМ

Прыходзь, раніца!
Фотаэцюд Ю. Захарава.

— Ну і моладзь пайшла! — нярэдка можна пачуць у гутарцы дарослых.

«Нашы цяперашнія дзеці парабіліся тыранамі, яны не ўстаюць, калі ў пакой уваходзіць пажылы чалавек, прычаць сваім бацькам. Карацей кажучы, яны вельмі дрэнныя...»

«Маладое пакаленне бяздумнае, анархічнае, разбэшчанае і безадказнае — трэба сумнявацца ў будучыні свету, якім будуць такія кіраваць...»

Адно з гэтых горкіх выказванняў, належыць грэчаскаму мудрацу Сакрату, які жыў у 470—399 гг. да нашай эры, другое — англійскаму філосафу першай палавіны XIX стагоддзя.

Яшчэ тысячагоддзі таму назад маладыя людзі імкнуліся заявіць пра сябе, сваё існаванне, права на ўвагу дарослых, на сваё месца ў грамадстве, як гэта імкнецца рабіць і сённяшні юнак. Бо чалавек нараджаецца, расце, мужнее, уступае ў свет, каб зацвердзіць сябе як асобу. Зрэшты, такое імкненне ўласціва яму на працягу ўсяго жыцця. Напрыклад, сваё захапленне альпінізмам савецкі вучоны, акадэмік А. Д. Аляксандраў тлумачыць імкненнем праявіць «сваю чалавечую сутнасць, самазацвердзіцца».

Ранняе юнацтва — перыяд, калі асабліва абвострана па-

трэбнасць зацвердзіць сябе ў вачах навакольных людзей. Юнак пачынае ўсведамляць унікальнасць сваёй асобы, яму не церпіцца, каб усе лічыліся з ім, бо ў яго ёсць свае погляды, свой асабісты, поўны таямніц, свет, і ён імкнецца як мага хутчэй аб'явіць пра гэта ўсім. Вядомы кінарэжысёр С. Юткевіч, раскажваючы пра сваё творчае юнацтва, успамінае:

— Першай задачай для нас, маладых, было — аб'явіць усяму свету аб нашым існаванні!

Гэтую найважнейшую патрэбнасць юнацтва — жаданне хутчэй стаць дарослым — называюць «неспакойнай», бо яна праяўляецца па-рознаму: і ў паводзінах, карысных грамадству, і праз учынкi, якія парушаюць нормы. Няхай бацькі і выхавателі не баяцца перыяду абвостранага імкнення юнака ці дзяўчыны выявіць сябе, а дапамагаюць накіраваць гэтае імкненне ў сацыяльна карысныя струмені.

Педагагічная практыка, гутаркі з вучнямі старэйшых класаў, іх сачыненні даюць нам права ўпэўнена сказаць, што ў сваіх імкненнях і марах наша юнацтва выдатна трансфармуе высокія каштоўнасці сацыялістычнага грамадства. Чытаем сачыненне дзесяцікласніка Віці Ш. і знаходзім такія радкі:

«Самае галоўнае—я хачу быць чалавекам моцным, патрэбным людзям, добрым, якім яго хацелі бачыць У. І. Ленін, М. Горкі».

Калі і гучыць у яго цікавасць да свету рэчаў, то яна звязана з чаканнем незвычайнага, нестандартнага:

«Я наогул не супраць мець машыну, але не таму, што ва мне дрэмле кулацкая прага наапаўнення. Проста хочацца працаваць «з ветрыкам».

У сачыненнях «Мой дзень праз дзесяць гадоў» большая частка вучняў лічыць, што яны здолеюць да сталасці рэалізаваць свае магчымасці, калі даб'юцца поспехаў у працы. Упэўненасць, што мары рэальныя, ідзе ўжо ад сацыяльнага вопыту, хоць і невялікага. Юнакі і дзяўчаты не «прыямляюць» сваіх мараў. Яны—адважныя «марскія ваўкі», таленавітыя юрысты, трэнеры ўсеагульных зборных каманд, алімпійскія чэмпіёны.

«...Я працую ў адной з лабараторый Інстытута Кібернетыкі ў нас у Гродна,—піша Мікола В.—Мы вырашаем важную навуковую праблему. Прыборы, прыборы... Ламанымі радочкамі кладацца «альфы», «бэты», «сігмы»... Тое, што я раблю, вельмі складанае, мне нялёгка, але я шчаслівы: жыццё мае наперадзе, і я шмат яшчэ зраблю карыснага...»

«Выбіраючы сябе», юнакам і дзяўчатам вельмі важна, якімі ім быць. Характэрныя для іх матывы выбару будучыні—«каб наша дзяржава была непераможнай», «каб людзі жылі шчаслівымі», «каб народ не хварэў», «каб несці ўсім радасць».

«Я хачу быць следчым,—піша Таня К.—Мая праца дапаможа таму, каб у краіне было менш злачынстваў, каб людзі жылі і працавалі спакойна...»

Аднак пэўная частка вучняў сцвярджае сябе ў хуліганскіх выхадках і ранняй цікавасці да віна.

Адкуль гэта ў іх? Юнацтву няма патрэбы штучнымі сродкамі падтрымліваць апетыт, узнімаць настрой—маладым і здаровым усе гэтыя якасці дала прырода, і яны яшчэ не паспелі іх растраціць. У нашым грамадстве адсутнічаюць і сацыяльна-класавыя матывы алкагалізму. Але пэўная частка юнакоў і дзяўчат, жадаючы хутчэй быць дарослымі, бяздумна капіруе старэйшых і гэтак чынам заяўляе пра сваю самастойнасць. На жаль, прыкладаў такой «даросласці» яшчэ хапае.

Значная частка жыцця падлеткаў звязана з дваром. Там не дзейнічаюць строгія школьныя правілы, там вучань атрымлівае пэўныя карэктывы да слоў настаўніка. Вось звычайны двор шматкватэрнага дома. Ганяюць мяч, бывае, што б'юць шыбы. Трынкаюць на гітары і гарлаюць песні. Уступаюць у спрэчкі з дарослымі, якія пасля працоўнага дня прагнуць цішыні... Вы думаеце, на двары сабралася зграя абібокаў? Зусім не!.. Вунь там, ля таполі, хлопчыкі гуляюць у вайну, і «нашага» узялі ў палон. «Памерці» ён павінен дастойна! І раздаецца на ўвесь двор адчайны вопыт «палоннага»:

— Няхай жыве камсамол!..

Не, яны не абібокі! У гульніх, адносінах, якія складаюцца на двары, дапаўняецца «малюнак» маральных якасцей чалавека будучыні—нашы дзеці ствараюць сябе!

Якімі стануць, што выбіраюць, якую жыццёвую пазіцыю: прагнасць або шчодрасць, дабрату ці жорсткасць, высакароднасць або раўнадушша да ўсіх, апрача сябе? Гэта залежыць і ад вопыту дваровых адносін і ад таго, чым мы гэты вопыт узбагацім.

Вучні старэйшых класаў апавядаюць пра свой двор па-рознаму, і гэта павінна быць цікава дарослым.

«Некаторыя хлопцы на нашым двары імкнуцца быць такімі, як хіпі. Яны не стрыгуцца, смешна апранаюцца, але гэта, чэснае слова, напаказ. А не хочучы стрыгчыся таму, што іх прымушаюць. Яны ж імкнуцца даказаць так сваю самастойнасць!»—піша дзяўчына.

Радкі з сачынення юнака:

«Мы ўсе занятыя: вучымся, ходзім у спартыўныя секцыі, гурткі. Сябруем. Некаторыя хлопцы кураць, лаюцца. Толькі гэта проста для «фасону»: мы, маўляў, героі. Дарослыя на двары абзываюць нас, крычаць, ганяюць. А з намі трэба проста, як з дарослымі».

Адным словам, і такія наймысна-дэманстрацыйныя паводзіны падлеткаў—не што іншае, як своеасаблівае жаданне неяк заявіць пра сябе.

Іншы раз мы занадта апыкаем іх, не прымаем усур'ёз і толькі паўтараем: «гэтага нельга, таго нельга!» Між тым 16—17-гадовыя ўжо хочуць, каб з імі лічыліся, хочуць за нешта адказваць і наблізіцца да спраў, якія хваляюць дарослых. За юнацкай «дэманстрацыяй» стаіць чалавек, які патрабуе яшчэ цеплыні і спагады старэйшых, грамадзянін,—ён хоць і вырастае вялікі, але яшчэ амаль па-дзіцячы чакае нашай зацікаўленасці.

З вялікай цеплынёй апавядае ў сачыненні пра жыццё двара школьнік, якому пашчасціла спаткаць увагу дарослага:

«У нас у двары жыве цудоўны чалавек. Ён шафёр. Яму ніколі не шкада дапамагчы нам справай і словам. Два гады таму назад мы з дзядзькам Васілём пабудавалі на пустэчы спортпляцоўку. Цяпер у нас свая хакейнай каманда, свае футбалісты. Хлопцы дружныя: няма ні «нявольнікаў», ні «паноў». Вечарамі мы часта гутарым пра школу і кнігі. І калі дзядзька Васіль мае вольны час, ён прысядзе з намі. І мы не адчуваем, што ён «стары». Калі нас і пакрытыкуе, то смешна, трапна і някрыўдна. Вось з пятага пад'езда выпайз увесь пакаменчаны доўгавалосы Жор-

на. Нейкі малы адразу: «Хіпі!» А дзядзька Васіль: «А ў нас некалі такіх называлі проста ахламон!..»

«Дзядзька Васіль» не педагог, не штатны выхавальнік, аднак ён—арыенцір паводзін, па якім юнакі і дзяўчаты вучацца адказваць за ўсё, што навокал іх адбываецца. Аднак ідылія двароў з «дзядзькамі Васілямі» знікае там, дзе дарослыя «бурчаць», «лаюцца» або зусім абыякавыя да падлеткаў.

Зласлівае ў чалавеку можна пасеяць ужо ў дваровых «батарэях» з дарослымі. Тут як паветра патрэбны свой «дзядзька Васіль», які б і словамі і справай паказаў маладым людзям, што трэба быць добрым да людзей, што стары чалавек мае патрэбу ў дапамозе, што бабулька Наста з трэцяга пад'езда—маці трох сыноў, якія не вярнуліся з вайны, і сама мае медаль «За адвагу», што грузная цётка Ганна—вядомая партызанская разведчыца, што Вялікая Гісторыя нашай краіны пульсуе зусім побач з імі. Ён бы, нарэшце, дапамог вырашыць «праблемы», дзе паганяць мяч, запаліў жаданнем упрыгожыць свой падворак,—і вось ужо юныя панеслі б у жыццё сацыяльна-карысны вопыт, свае разбуджаныя духоўныя, фізічныя, інтэлектуальныя магчымасці.

Што робім мы, дарослыя, для заўтра, вымяраецца не толькі ў працэнтах і лічбах, але і ў дапамозе маладому пакаленню «знайсці сябе», каб лепшае ў сабе яно магло аддаць людзям. Бо, як сказана ў справаздачным дакладзе ЦК партыі XXIV з'езду КПСС,—«...вялікую справу—будаўніцтва камунізму—немагчыма рухаць наперад без усеабовага развіцця самога чалавека».

І. КАРПЮК,
настаўніца сярэдняй школы
№ 12 г. Гродна

ЛЯКАРСТВА ЦІ АТРУТА?

Параду дае спецыяліст

Аднойчы ў час майго дзяжурства ў бальніцу даставілі хлопчыка ў вельмі цяжкім стане. Плачучы, маці расказвала, што толькі на хвілінку пакінула Ігарна аднаго. А калі вярнулася, знайшла яго на падлозе непрытомнага. Побач ляжаў флакончык з рассыпанымі ружовымі таблеткамі. Жанчына паказала мне той флакончык. На ім было напісана: «Рэапірын». Моцнадзеючае лякарства аказалася атрутай для дзіцяці.

У барацьбу за выратаванне Ігарна адразу ж уключылася цэлая група ўрачоў. Безуважнасць маці ледзь не каштавала яму жыцця. Варта было схваць тыя яркія таблеткі і нічога б не здарылася.

А колькі такіх няшчасцяў можа яшчэ быць! Зараз амаль у кожнай сям'і можна знайсці запасы ўсялякіх лякарстваў ці бытавых хімічных сродкаў. А дзеці—народ цікаўны. Ва ўзросце ад году да шасці ў іх пераважае харчовы рэфлекс: усё, што трапляе на вочы, яны цягнуць у рот. Тым больш, калі гэтае

так ярка афарбавана і знаходзіцца ў прыгожым флаконе. Вось чаму бацькі павінны пільна сачыць, каб такія «цацкі» не трапілі ў рукі дзіцяці.

Яшчэ больш прыкра і недаравальна, калі атручэнне ў маленькага Паўліка ці Марынікі развіваецца ў выніку таго, што маці сама пачынае лячыць іх, пры першым недамаганні дае лякарства па свайму выбару або тое, што парайла суседка, без уліку дозы і асаблівасцей медыкаменту. Яшчэ ў пятнаццатым стагоддзі вядомы нямецкі ўрач Парацэльс гаварыў, што адна толькі доза робіць рэчыва або ядам або лякарствам.

Заўважце: атручэнне для кожнага небяспечна, але найбольш адчувальны да ядаў дзіцячы арганізм.

...Няшчасце прыйшло нечакана. Захварэлі ўсе—двое дарослых і трое дзяцей. Рвота, моцны боль у жываце, нават тэмпература павысілася. Калі захварэўшых даставілі ў бальніцу, высветлілася, што ў іх цяжкае атручэнне. Аказ-

ваецца, усе пяцёра паелі грыбоў, якія перад тым самі збіралі і кансервавалі. Магчыма, сярод сабраных грыбоў трапіліся ядавітыя, а можа яны былі і добрыя, ды прыгатаваны не так, як трэба.

А здараецца і так: бацькі з дзецьмі адпачываюць на ўлонні прыроды, дзеці збіраюць кветкі, любуюцца імі і каштуюць на смак. Сярод кветак бываюць і ядавітыя. Дзіця панюхала таную кветку, узяло на зуб. І раптам—расшырыліся зэрнікі, рвота, сутаргі. Цяпер як мага хутчэй трэба спяшацца да ўрача.

Але ўсё ж лепей, калі вы будзеце ўважліва сачыць за сваімі дзецьмі ў час прагулкі, надзейна схаваете ў кватэры хімічныя бытавыя прэпараты і моцнадзеючыя лякарствы, будзеце трымаць у халадзільніку свежыя прадукты і не станеце лячыць дзяцей самі, без урача.

С. КІШКУРНА,
малодшы навуковы супрацоўнік
навукова-даследчага Інстытута аховы
мацярынства і дзяцінства

МАЛЮНАК

Генадзь ШУСТОЎСКІ

З дзіцячага сада Гешка вярнуўся заклапочаны. Зоя Аляксандраўна прачытала ім верш пра лукамор'е, зялёны дуб і ката ля дуба. І сказала, каб кожны намаляваў дома карцінку.

Увесь вечар Гешка сядзеў над лістом паперы. Перапрабаваў усе алоўкі. Нічога не выходзіла. Разбалелася галава. Не паглядзеўшы па тэлевізару вячэрнюю казку, лёг спаць.

Ноччу прысніўся сон. Быццам Гешка ў вёсцы ў бабулі. Дзяўчынка Аля караскаецца на дуб, што ля ракі. Следам ён, Гешка. Садраў каленкі, але так і не ўзлез па цёмнаму караваму ствалу.

Устаў бадзёры і радасны. Цяпер ён ведаў, што рабіць. Хуценька намаляваў раскідзісты карычневы дуб і абвёў залатым ланцужком — такім яны з мамай упрыгожвалі ёлку.

Заставалася намаляваць вучонага ката. Можна Вугалька, што ў Мішкі Змітрачонкавага? Але які ён вучоны! Каўбасу есць, а на цукеркі нават і не глядзіць.

Гешка не бачыў вучоных катоў.

Ён намаляваў бухматы хвост каля дуба.

— Кот пайшоў за дрэва.

Так ён скажа Зоі Аляксандраўне.

Мал. С. Волкава.

Дождж

Даўгавусы, смешны
вечер

Зрабіў сіта над павеццю.
Зрабіў сіта ў тры

абхваты,
Што не ўлезе ў нашу
хату.

Вечер хмару даганяе,
Гляньце, вечер прасявае,
Прасявае сітам хмару
Над агромністым

абшарам.
Што за дзіва ў агародзе!
Гляньце, хтось па градах
ходзіць,

Ходзіць нехта —
кап... кап... кап...

Напалохаўся бурак.
У разоры завінела,
Морква ўраз пазеялела,
А пад плотам каля хаты
У цыбуліны цыбатай
Штось цячэ

па барадзе,—
Дождж ідзе!
Дождж ідзе!

Аладкі

У сур'ёзнай гаспадыні
Белая мука у скрыні,
Лыжка ёсць і дзве

талеркі,
А яшчэ ёсць... брат
Валерка.

Плача хлопчык:
«Бу-бу-бу!»

Штосьці просіць:
«Агу-гу-гу!»
Як яму дапамагчы,
Мо аладак напачы!

І ўсю раніцу для брата
Свой пячэ ласунак
Ната,—

Аладкі-карапузікі,
Маленькія, як гузікі.

На першай старонцы вокладкі Святлана Вуячыч з сынам.
Мама вярнулася з гастролей.

Фота У. Вяхотка

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА. Рэдакцыйная калегія:
М. М. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КО-
НАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА,
А. П. УС, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: 220041, Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара,
аддзела рабочага жыцця—32-38-14, аддзелаў сельскага жыцця,
культуры і літаратуры, пісем і быту—32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава.
Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 07733. Здадзена ў набор 1/VIII-73 г. Пап. да друку 28/VIII-73 г.
Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90%. Дадатак—выкрай-
ка. Тыраж 418 892 экз. Зак. 410. Цана 15 кап.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі, Мінск.

222649-9

80000000 198 1333

Цена 15 коп.

Индекс 74995

